

ROBERT
MUSIL
ÜÇ KADIN

##

Üç Kadın
Helikopter Yayınları'ndan

gazete duvar
kitaP.

SAYI: 90 YIL: 2

**Dünya Mahvolurken:
Niteliksiz Adam**

24

Osmanlı, Çingenele ne yaptı?

Okan Çil

31

Stalin ile Churchill arasında: Londra günlükleri

Soner Sert

35

Botanikçi Darwin ile tanışma fırsatı

Mert Kükrer

38

Görmekle mi başlıyor körleşme?

Uğur Karaca

43

Maruzatlar ve kentlerin sokakları

Buse Özlem Bay

47

Etkinlik-Yeni Çıkan Kitaplar- Çok

Okunanlar

Sayı: 90 | Ocak 2020

Yayın Sahibi**AND Gazetecilik ve Yayıncılık,
San. ve Tic. A.Ş. adına**

Vedat Zencir

Genel Yayın Yönetmeni

Ali Duran Topuz

İcra Kurulu Başkanı ve**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**

Ömer Araz

Yazı İşleri Müdürü

Cennet Sepetci / Anıl Mert Özsoy

Katkıda Bulunanlar Barış Avşar, Okan Çil, Soner Sert, Mert
Kükreler, Uğur Karaca, Buse Özlem Bay**Yönetim Yeri:**

Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad.

Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234

Sarıyer/İstanbul

Santral (212) 3463601, Faks (212)

3463635

e-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Duvar Kitap'ta yayımlanan yazı,
haber ve fotoğrafların her türlü telif
hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık
Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin
alınmadan, kaynak gösterilmeden ve
link verilmeden iktibas edilemez.

Merhaba,

Bu hafta dünya edebiyatın önemli isimlerinden Robert Musil'i kapağımıza taşıdık. Musil'in edebiyat tarihine yaptığı en önemli katkılardan biri olan ve kendisinden sonraki birçok yazarı derinden etkilediği eseri Niteliksiz Adam tam metin olarak Sami Türk çevirisiyle Aylak Adam Yayınları tarafından yayımlandı. Böylesi kısır bir dönemde Aylak Adam Yayınları ve çevirmen Sami Türk'ün böylesi zor bir işe kalkışması ve hakkıyla üstesinden gelmesi her anlamda takdiri hak ediyor. Dileriz ki daha çok okur Musil'in bu eşsiz eserini okur ve hayatlarıyla bağ kurar.

Niteliksiz Adam'da feodalizmin tükenişi ve burjuvazinin yükselişinin ardından dehası ironi ile parlayan yıldızı okursunuz. Her şeyi yakıp yok eden karanlığın üzerinde parlayan birkaç yıldızdan birini... Barış Avşar'ın kaleminden... Hem devlet hem toplum nezdinde hırsız, düzenbaz olarak nitelendirilen Çingenelerin başları dertten pek kurtulmuyordu. Nerede bir hırsızlık yapılırsa, nerede biri öldürülse civardaki Çingenelerden hesap soruluyordu. Hor görüldüler, özel günleri basıldı, vergilerle belleri bükülmeye çalışıldı. Peki bu Çingeneler kimlerdi? Okan Çil, yıllardır devlet baskısı altında evlerinden, kültürlerinden, insanlıklarından, onurlarından edilen çingenelerin Osmanlı'dan bu yana süregelen yaşadıklarını yazdı.

SSCB Londra Büyükelçisi Mayski'nin günlükleri bir döneme ışık tutuyor. Lloyd George, Ramsay MacDonald, Kral V. George, VIII. Edward, Bernard Shaw, H.G. Wells, Joe Kennedy gibi pek çok siyasetçi, aydın ve yazarın da isminin geçtiği günlükler, 30'ların Avrupası'nı anlamak, özellikle sosyal ve siyasal bağlamda fikir edinebilmek için önemli bir kaynak. Soner Sert yazdı.

Ken Thompson'un "Darwin'in En Güzel Bitkileri" kitabı Ginko Bilim tarafından raflarda yerini aldı. "Darwin'in En Güzel Bitkileri", Darwin'in botanik çalışmalarına ve bu çalışmalardan "Doğal Seçilimle Evrim" konusuna bilimsel kanıtlar toplama uğraşına odaklanıyor. Mert Kükreler yazdı.

Buse Özlem Bay ve Uğur Karaca bu sayımıza katkıda bulunan bir diğer isimler oldular.

Marifet iltifata tabidir.

Barış ve umut dolu yıllar.

Anıl Mert Özsoy

Dünya mahvolurken: Niteliksiz Adam

Niteliksiz Adam'da feodalizmin tükenişi ve burjuvazinin yükselişinin ardından dehası ironi ile parlayan yıldızı okursunuz. Her şeyi yakıp yok eden karanlığın üzerinde parlayan birkaç yıldızdan birini...

Bariş Avşar

Zaman savrulur gider birden... ‘Mekan’ zaten paramparçadır. Kendinizi olmadık bir yerde, olmadık bir durumda buluverirsiniz. Faşizmin en cüretkâr kostümleriyle kol gezdiği ve tek gerçek rakibinin sosyalizm olduğu bir dünyada bir ‘liberal’ olarak mesela. Üstelik ‘niteliksiz’ bir adam olarak! “İnsanların satın alınmasını önlemek için paranın kaldırılmasını ve liberal görüşlerin desteklenmesini” önerecek kadar ‘saf’ bir liberal. (Robert Musil/Günlükler s.224)

Kapitalist gelişimin başlangıcındaki ‘şanslı’ merkez olan Avrupa’nın, onun en kudretli yıkımlarına da sahne olma şanssızlığı, insanlık tarihinin en kitlesel trajedisine yol açmıştır. Marksizm’in ‘emek-sermaye çelişkisi’ ile açıkladığı ve bunun dışında -ya da buna bağlanmayan- ‘güncel’ bir açıklaması olmayan kapitalist büyümenin, krizin, yıkımın ve ancak bunlardan sonradır ki ‘tekrar’ (insanlık halen bir alternatif yaratamamış durumdaysa) ‘büyüme’nin yıkıcı döngüsüdür trajedinin sebebi.

İletişim ve ulaşım olanakları henüz bugünkü seviyede olmayan, teknolojinin üretim üzerindeki etkisi sınırlı, sistemin ezilenlerini henüz ‘küre geneli’ne yayamamış, onlarla açıktan savaşını ‘terörle mücadele’, ‘düşük yoğunluklu savaş’ vb. kılıflara sokamamış (Afganistan’da yıllardır yaşanan bildiğiniz ‘savaş’tır örneğin ama hiç ‘savaş’ denmez adına) kapitalizm, bunları yapmayı öğrenene kadar doğduğu topraklarda iki büyük yıkım yarattı. Şimdi artık adları ‘I. Dünya Savaşı’ ve ‘II. Dünya Savaşı’. Hakim sınıfların birinci savaşın yarattığı yok oluşun büyüklüğüne ve etkisine sanki sonrakinin provasıymış gibi yaklaşma ‘maharetini’ gösterebilen bir bölümü, ikinci savaşın kaybedenleri oldular ve uzun süre bellerini doğrultamaz hale geldiler. Onların yerine yenileri geldi. Yeni yıkımlar için saflar tahkim edildi. Yeni, uzun ve ‘düşük yoğunluklu’ yıkımlar için...

“

İletişim ve ulaşım olanakları henüz bugünkü seviyede olmayan, teknolojinin üretim üzerindeki etkisi sınırlı, sistemin ezilenlerini henüz ‘küre geneli’ne yayamamış, onlarla açıktan savaşını ‘terörle mücadele’, ‘düşük yoğunluklu savaş’ vb. kılıflara sokamamış (Afganistan’da yıllardır yaşanan bildiğiniz ‘savaş’tır örneğin ama hiç ‘savaş’ denmez adına) kapitalizm, bunları yapmayı öğrenene kadar doğduğu topraklarda iki büyük yıkım yarattı. Şimdi artık adları ‘I. Dünya Savaşı’ ve ‘II. Dünya Savaşı’.

Düşük yoğunluklu, yani tümünden imha etmeden 'süründüren' yıkımlar.

*

Kapitalist dünyanın egemenleri cephesinden bu şekilde gelişen hikayeyi diğer/ezilen sınıfları düşünerek daha farklı anlatabiliriz. Avrupa işçi sınıfı için üst üste yaşanan iki dünya savaşı 1841'den itibaren başlayan 'proleter devrimler çağı' sonunda elde edilen, başta 'enternasyonalizm' fikri olmak üzere pek çok deneyimi tahrip etmişti. İki savaşın sonunda ise artık sosyalizmin 'dünyanın üçte birine yayılan topraklarda' denendiği, çok daha geniş bir alanda da etkili olduğu yeni koşullar ortaya çıkmıştı. Ancak bu sosyalizm 'deneme'sinin yapıldığı 'merkez', kapitalizmin doğduğu, ona -kitleler halinde canını vererek- can veren işçi sınıfının sayıca ve siyasal gelişim anlamında güçlü olduğu, 'merkez' ülkelerden biri değil, Doğu Avrupa'dan Asya steplerine doğru uzanan bir bölgede yer alan Sovyetler Birliği'ydi.

*

Kapitalizmin yükseliş günlerinde, işçi sınıfının üzerine basarak inşa edilen 'refah'ın 'reklamlar' olduğunu, savaşın kitlesele kırımını ile en acı şekilde yaşayarak anlayan Avrupalı aydınlar içinse hikaye daha 'başka'ydı. Onların en iyi anlatıcılarından biri ise şüphesiz Robert Musil'di.

Birinci savaşın önemli aktörlerinden iken ikinci savaşta "Almanya'nın figüranı" durumuna düşmüş Avusturya'nın bir vatandaşı olarak doğan Musil'in, 'Niteliksiz Adam'da yazdığı her satırda, Avrupalı aydınının dünya savaşlarında yaşadığı yıkımla baş etme mücadelesini görürüz. Ki bu bile başlı başına kitabı okumak için önemli bir gerektir. Anlatılan dönem, birinci savaş öncesidir ancak yazarın romanı yazdığı dönem ikinci savaş öncesi ve sırasındır. Ne var ki yazarın ömrü, birincisine bizzat katıldığı dünya savaşlarının ikincisinin sonunu görmeye de, kitabını bitirme-

“

Kapitalizmin yükseliş günlerinde, işçi sınıfının üzerine basarak inşa edilen 'refah'ın 'reklamlar' olduğunu, savaşın kitlesele kırımını ile en acı şekilde yaşayarak anlayan Avrupalı aydınlar içinse hikaye daha 'başka'ydı. Onların en iyi anlatıcılarından biri ise şüphesiz Robert Musil'di.

ye de yetmez. Yine de bize, aynı döneme ilişkin üretilmiş başka pek çok eserin edebi 'kodlarını' bırakmaya yetecek kadar yazabilmiştir.

*

Yazarın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu kast ederek yeni bir isim taktığı ve Ahmet Cemalel'in bunu -maalesef onun da ölümü nedeniyle- yarım kalan çevirisinde 'İmpkralya'; M. Sami Türk'ün ise -bir süre önce Aylak Adam Yayınevi tarafından dört cilt olarak yayınlanan çevirisinde- 'Kakanya' olarak Türkçeleştirdiği hayali bir ülkede yaşar 'Niteliksiz Adam' Ulrich.

Ulrich'in yakın arkadaşı, aynı zamanda çeşitli açılardan rakibi olan Walter'a şunları söyleterek başlar Musil onun hikayesini anlatmaya:

"Bugün her şey çöküyor! Zekâ namına dipsiz bir uçurum var! Onda da zekâ var, bunu itiraf ediyorum ama tamamlanmamış bir ruhun gücü hakkında hiçbir şey bilmiyor." (Birinci kitap s.84)

Zekânın da baş edemeyeceği bu tamamlanmamış 'güç' nedir peki?

"Henüz gerçekleştirilmemiş olan o kadar büyük ve iyi şeyler..." mi? (Birinci kitap s.127)

Öyle iyi şeyler ki örneğin:

"...işçi, prens, zanaatkâr her insanın devletin memuru olduğu bir anlayışla..." (Birinci kitap s.137)

"...siyaseti asgari müşterek olan vatan sevgisine bağlamak..." (Birinci kitap s.195)

Peki bunlar ne için yapılacaktır? Ulrich'in, 'hislerini', "sürekli muntazam bir devlet içinde yaşıyor olmanın epey ürpertici bir yanı vardır" (Birinci kitap s.216) diyerek anlattığı devlet ve onun çıkarları için elbette. Burada karşımıza, Kafka'nın eserlerindeki benzer bir durum çıkar. 'Şato'daki K.'nın ve anarşistlerin yaşadıklarına paralel, ancak 'ironik' tarafı onunkine göre daha açık ve vurgulu bir tarif örneğin: Ulrich bir işçi gazetesinde okuduklarının 'sınırlarını bozması' yüzünden sarhoş olan ve o vaziyette 'majestelerine' küfreden bir işçiyi savunurken onunla birlikte gözaltına alınır!

Musil de tıpkı Kafka gibi hikayenin 'ortasında'dır. Ki o zaten şiirlerinde 'kenarda', romanlarında 'ortada' durma kararı almıştır. (Günlükler s.166)

*

'Niteliksiz Adam'ımız devlete karşı 'bireyci' sitemini ve isyanını başka bir yerde ise şöyle anlatacaktır: "Devlet saçma sapan şeylere para saçıyor ama en önemli ahlâki meselelerin çözümü için tek kuruş ayırmıyor. Bu onun tabiatında var, çünkü devlet, varolan en aptal ve kötü insani varlıktır." (Birinci kitap s.357)

“

Orta sınıf bir burjuva olan Ulrich, 'devletin çok önemli bir işi' olan 'Paralel Faaliyet'in organizasyonuna katılmasına vesile olan kuzeni Diotima'ya göre, "kendisini hayata adamaktansa dalga geçip duran biri"dir. Söz konusu 'faaliyet'te yer alan Yahudi iş adamı Arnheim'a göre ise, "düşüncelerinden hayata dair çok temel sonuçlar çıkarmaya ihtiyacı olan biri"...

Peki hikaye bu minvalde akıp gidecekken dünya ne halededir?

"Balkan Savaşı var mıydı yok muydu? Bir müdahale yapılıyordu ama yapılan müdahalenin bir savaş olup olmadığını tam olarak bilmiyordu. Zira insanlığı harekete geçiren çok fazla şey vardı. Yüksekten uçma rekoru yine kırılmıştı, gurur vericiydi bu. ... Fransa başkanı Rusya'ya gitmişti, dünya barışının tehlikeye atıldığından dem vuruluyordu. Yeni keşfedilmiş bir tenor Güney Amerika'da, henüz Kuzey Amerika'da bile görülmemiş meblağlar kazanıyordu..." (İkinci kitap s.23)

'Nitelsiz Adam'la paralel olarak Everest Yayınları tarafından yayınlanan Musil'in 'Günlükler'inden, yazarımızın dikkatli bir gazete okuru olduğunu ve ilgisini çeken haberleri not ettiğini öğreniyoruz. Nitelsiz Adam'da da -günlüğüne bu notlardan birini yazar gibi rahatça- anlatıveriyor dünyanın halini 'haberler'le.

*

Ama Musil'de dün ve bugün iç içedir. Haberlere bakar, not alır ve geçmişe çevirir yüzünü: Belki de Ortaçağ teolojisinin ardından gelen ampirik felsefenin 'yeterince güçlendiğinde' kendi içinden gelip 'karışan' muhalefetle 'sığ maddeci' bir duruma ulaşması ve 'tanrıyı arayan' skolastik felsefenin düştüğü tuzağa düşmesidir mesele? (Dördüncü kitap s.105)

"Edebiyatta düşünen bir insanı yansıtmak kadar zor bir şey yoktur maalesef" (Birinci kitap s.153) dedikten sonra sayfalar boyunca bunu yapar durur.

*

Orta sınıf bir burjuva olan Ulrich, 'devletin

çok önemli bir işi' olan 'Paralel Faaliyet'in organizasyonuna katılmasına vesile olan kuzeni Diotima'ya göre, "kendisini hayata adamaktansa dalga geçip duran biri" dir. Söz konusu 'faaliyet'te yer alan Yahudi iş adamı Arnheim'a göre ise, "düşüncelerinden hayata dair çok temel sonuçlar çıkarmaya ihtiyacı olan biri"...

Yine Arnheim'a göre Ulrich'i 'cazip kılan' onun özgürlük ve manevi katılık 'karışımı'dır ama sahip olduğu çocuksu ahlâki egzotizmin ve kendisini bu egzotizme sevk eden şeyin ne olduğunu bilmeden, daima macera arayan eğitilmiş aklıyla aslında tehlikeli de biridir.

Oysa Ulrich, her seferinde "tanrı insanı yedinci günde dünya istiridyasının içine koymuş gibi" bir tavırla konuşmaya başlanmasına karşı, insanın "cüce bir yerkürenin en dış kabuğundaki noktacılar yığını olduğunu" söyleyecek kadar 'materyalist'tir.

Ve bunu roman boyunca zaman zaman ortaya koyar. Örneğin Arnheim'ın Paralel Faaliyet'teki varlığının orduyu yeni bulunan bazı petrol yataklarını kendisinin işletmesi konusunda ikna etme amaçlı olup olmadığını sorgular. Kendisi de -tıpkı yazar gibi- eski bir askerdir. 'Faaliyet' içinde askeri bürokrasinin temsilcisi olarak bulunan General Stumm'a akıl almaz bir zenginliğe sahip Arnheim'ın amacının bu olup olmadığını sorduğunda aldığı yanıt ise, ancak üç anahtarla kilitlenen ama alt tarafı bir elin girebileceği kadar delinmiş tabur kasasının hikayesi olur. 'Askeri sır'lar böyledir...

Stumm'la bir başka konuşmalarında -ünlü katil Moosbrugger'i görmek için akıl hastanesine ziyaretleri sırasında, ki bu ziyaretlerle ilgili bölümler bizce kitabın edebi lezzetinin zirveleridir- 'bütün

'Paralel Faaliyet' Avusturya Macaristan İmparatoru Franz Joseph'in taç giyme yıldönümü için düzenlenir.

“

Kitap tamamlanamadığı için ayrıntılar ve nasıl olduğu belli değildir ancak sonunda -asında bir kültür ve sanat organizasyonu olan- ‘Paralel Faaliyet’ savaşa yol açar. Ya da zaten aslında bir savaşa giden yolun son durağıdır. Sonuç bir ‘modern dünya vakası olarak’ Kakanya’nın apaçık çöküşüdür...

dünyanın silahlandığını’ anlatır: Rusların yepyeni sahra topçuları vardır, Fransa askerliğin iki yıl olmasından istifade ederek ordusunu güçlendirmektedir... Ve bütün bunlar bir akıl hastanesinde konuşulur! Dünyada oraya kapatılmayı içindekilerden çok daha fazla hak edenler çoğalmıştır...

Ulrich bu gidişatı gördüğünü ise, ‘Paralel Faaliyet’in şefi Kont Leinsdorf’a anlatır: Dünya dün istediğini bugün artık hatırlamaz, yeterli sebep olmaksızın değişen ruh hâlleri içerisinde bulunur, sürekli heyecanlıdır ve asla bir sonuca varamamaktadır. Öyle ki, “eğer bütün insanların kafalarında olup bitenlerin, aslında tek bir insanın kafasında bir araya geldiği düşünülecek olsa o kimse akıl noksanlığından sayılacak bilindik hastalık belirtilerinden birçoğunu alenen ortaya koyacaktır...”

Ulrich, halkları silahlanmaya sevk edenin, tam olarak ağır sanayi ve bankaların talepleri olduğunun farkındadır.

Kitap tamamlanamadığı için ayrıntılar ve nasıl olduğu belli değildir ancak sonunda -asında bir kültür ve sanat organizasyonu olan- ‘Paralel Faaliyet’ savaşa yol açar. Ya da zaten aslında bir savaşa giden yolun son durağıdır. Sonuç bir ‘modern dünya vakası olarak’ Kakanya’nın apaçık çöküşüdür: Demokrasinin hatası, her tür tımdengelim temelinin eksik olmasıydı; demokrasi kurucu zihin durumuna denk düşmeyen bir tümevarımdı. Ve “biz hâlâ tehlikede bulunan ve kendini tehlikeye atan hayvanlarız”... (Dördüncü kitap s.686)

*

Ulrich’e göre ‘ticaret ruhu’ ile demokrasi ‘en büyük savaş teşvikçileri’ sayılmalıdır. Önce sınıf, iktidarı ele geçirin de o sınıfın niyetleri değişir. Ardından ‘iktidardaykende de savaşa sevk eden

vesile' bulunur. (Dördüncü kitap s.689)

Onun düşündüğü 'yeni düzen ihtimalleri' ise şöyledir:

- 1) Kapalı ideolojiyi açık olanıyla ikame etmek.
- 2) Açık ideolojiye de en üst seviyeden kanun koymak: Hedef olarak tümevarım.
- 3) Ruhunu, olduğu gibi sabit sonuçlara ulaşmayan, fıskıran, çiçek açan bir şey olarak kabul etmek.

Ancak 'bu sırada' savaş gelir: Dünya artık belki de mahvolacaktır. Savaşa gitmeyi düşünür. Kız kardeşi ve aşığı Agathe ise ona bir şey olursa intihar etmeyi. 'Kan emici finans kapital'in kitaptaki temsilcisi Arnheim artık orada değildir: İsviçre'dedir. Ulrich'i yanıltmıştır, ütopyaları yanlış çıkmıştır, 'insanın güvensizliğe savrulmasını hissetmekte'dir. (Dördüncü kitap s.679)

NİTELİKSİZ ADAM'DAN

ULRICH'E GÖRE...

Ulrich der ki: Bir bilim adamı hiçbir şeyden tiksizmez, icabında güzel bir kanser vakası onu güzel bir kadından daha fazla heyecanlandırır. Bilen kişi hiçbir şeyin hakiki olmadığını ve tüm hakikatin ancak kıyametin kopmasında olduğunu bilir. Bilimin ahlakı yoktur. (Üçüncü kitap s.375)

Ulrich'e göre sosyalizm özel benliği değersiz kılmıştır ancak doğa bilimlerini ışık, ısı, ağırlık gibi salt gayrişahsi olaylara ayırdığı "o güzelim özel

İrk ayrımcılığının gençler arasında yaygınlaşmasını anlatırken: Hümanist idealin parçalanmasından beri Alman gençliğinin arasında peydah olan şu sayısız küçük ve sınırları belirsiz ruhani tarikatlardan biriydi. İrk olarak antisemitist değillerdi, “Yahudi zihniyetinin” karşıtlarıydılar. (İkinci kitap s.425)

şeylerle” çoktan sosyalizmin önüne geçmiştir. (Dördüncü kitap s.526)

Niteliksiz adamlar teorisyen olmalıdır! Ve bazıları eser sahibi de olmalıdır. Agathe gibi bazıları'nın buna ihtiyacı yoktur. Ulrich'in ise arkaplanda bir tane vardır ama oturup yazmak ona ‘gülünç’ gelir. (Dördüncü kitap s.630)

Ulrich, babasının ölüm haberini alıp cenazeye gitmeye hazırlanırken düşünür: Dünya diye bir şey yok! (İkinci kitap s.415) İnsan başından beri kalbinde taşımaması öğretildiği için kibrinin büyük kısmını ayaklarının altında sürür... (İkinci kitap s.311)

Ulrich stratejik bir sebeple, taburlarını kesin bir kıyıma gönderen bir generalin, ölen askerlerin her birinin birer ana kuzusu olması bağlamında anılırsa, katil olacağını, ama başka düşünceler, mesela kurban vermenin gerekliliği veya hayatın geçiciliği bağlamında anılınca onun derhal başka bir şeye dönüşeceğini savunur. (İkinci kitap s.371)

İrk ayrımcılığının gençler arasında yaygınlaşmasını anlatırken: Hümanist idealin parçalanmasından beri Alman gençliğinin arasında peydah olan şu sayısız küçük ve sınırları belirsiz ruhani tarikatlardan biriydi. İrk olarak antisemitist değillerdi, “Yahudi zihniyetinin” karşıtlarıydılar. (İkinci kitap s.425)

Ulrich'e göre: “Zaten bir çok zengin sosyalistler gibi düşünür. Sermayelerini borçlu oldukları şeyin toplumun tabii bir yasası olmasına bir itirazları yoktur, ayrıca insana anlam verenin mülkiyet olmadığına; aksine, mülkiyete anlamını

verenin insan olduğuna tam anlamıyla kanaat getirmişlerdir ve devrimi gayet emin bir şekilde beklerken, o zamana dek fakirlerdense zenginlerin arasında bulunmayı tercih ederler”... (İkinci kitap s.102)

BİR SOSYALİSTLE TARTIŞMA

Niteliksiz Adam'ımız ahbablık ettiği sosyalist üniversiteli Schmeisser tarafından, 'politik bakışı' nedeniyle sorgulanır. Üstelik politik bir 'bakışı' da yoktur! Musil, kitabının tamamlayamadığı ve taslak olarak kalan son cildinde bu ikilinin arasında geçen bir sohbet, Schmeisser'in gözünden Ulrich'i tanımlar: “Sosyal ve romantik bir burjuvanın en iyi ihtimalle münferit bir anarşistin tekisiniz!”

Ulrich'e göreyse muhatabı, “devrim yapmak istemeyen bir devrimci” dir: “İnsanlığın er veya geç, öyle ya da böyle sosyalist bir organizasyona kavuşacağını daha süvari teğmeniyken biliyordum; deyim yerindeyse Tanrı'nın insanlığa tanıdığı son şans bu.” (Dördüncü kitap s.357)

Ancak yine Ulrich “hızlı devrimci” Schmeisser'e göre “bunu sadece bilmekle yetindiği için bir burjuva entelektüeli” dir. Ulrich'in bu tartışmada, “bir yerden sonra” geldiği nokta ise başka konularda da olduğu gibi muhatabını birkaç şaka ya da iğneleyici sözle başından savuşturmadır. General Stumm'a, Arnheim'a, Walter'a ya da Diotima'ya da zaman zaman yaptığı gibi. O daha çok, zamanının fraksiyonları arasında gezinen, izleyen, anlayan ve bir kenara savurup atan bir 'değerleme uzmanı' gibidir. Böylesi diyalogları edebiyatın konusu yapabilmekse Musil'in büyük gücüdür: Yazarın roman karakterine en yakın olduğunu hissettiğiniz anlar da bunlardır. Bu hissi

Yine Leinsdorf'a göre 'başında güçlü bir hükümdar olmak kaydıyla' sosyal demokrat bir cumhuriyet hiç de imkansız bir rejim olmazdı. Hatta ona göre 'hakiki sosyalizm de sanıldığı kadar korkunç değildi'. Biraz 'kolaylık gösterilse' kaba kuvvetten vazgeçecekler 'soysuz esaslarını' bir kenara bırakacaklardı.

teyit edense Musil'in 'Günlükler'dir.

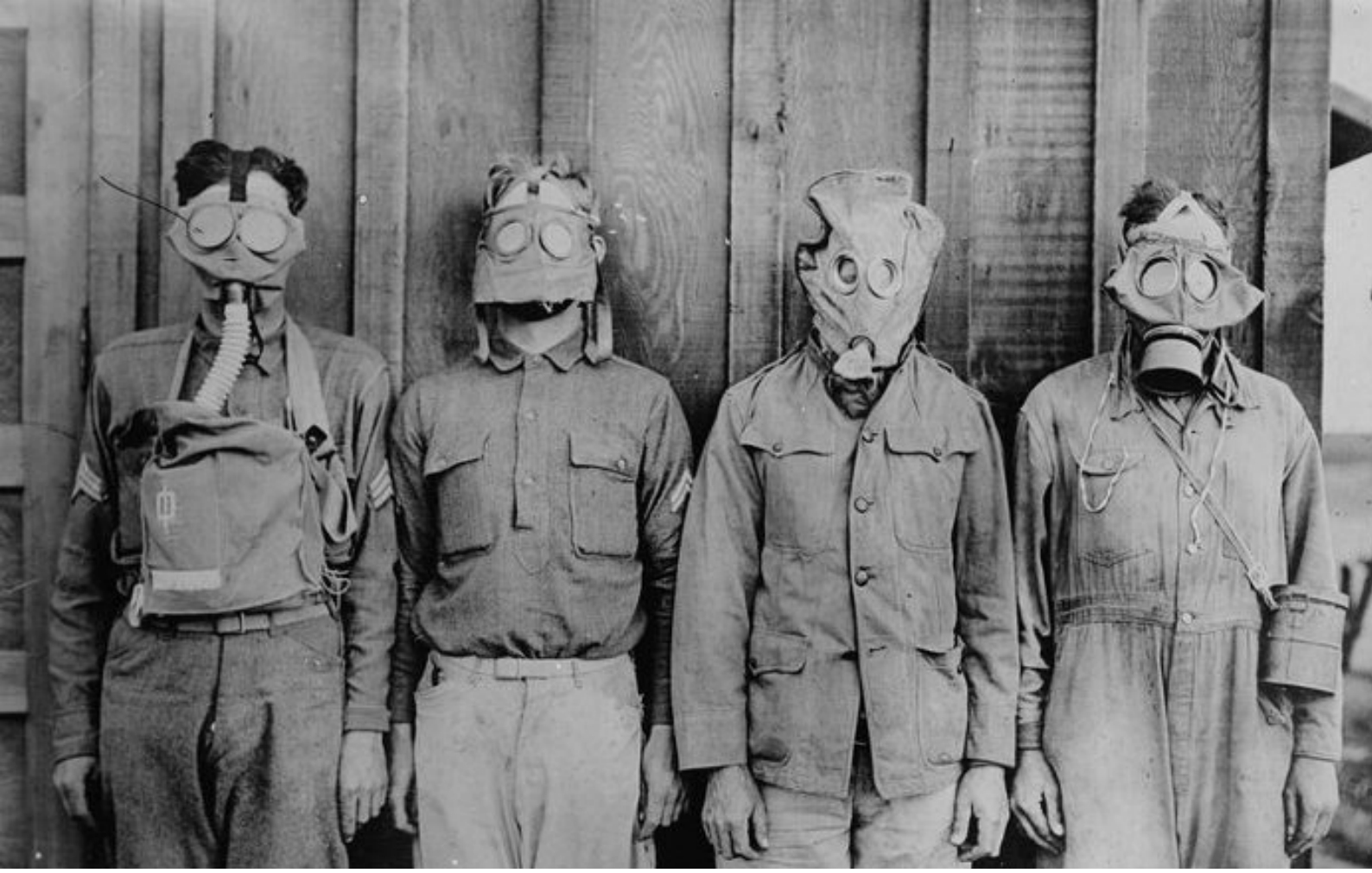
ZEHİRLİ ÇEKMECE

Ulrich'in bulduğu şey -ölen babasının- yazı masasının 'zehir gözüydü'. Bu gözde üzerlerine çoğu müstehcen cinsten fıkraların itinayla not alındığı çıplak fotoğraflar, pantolonlarının arkası açılabilen eti budu yerinde sığırtmaç kadınların olduğu mühürle gönderilen kartpostallar, gayet normal görünseler de ışığa tutunca korkunç şeylerin belirlediği oyun kartları, karınlarına basınca türlü şeyler çıkararak oyuncak adamlar ve benzeri nice eşya bulunuyordu. İhtiyar beyefendi bu gözde duran eşyayı çoktan unutmuş olacaktı, yoksa vakitlice yok ederdi. (Üçüncü kitap s.134)

'NİTELİKSİZ ADAM'IN ARİSTOKRATI LEINSDORF

Kont Leinsdorf'un kaleminden aristokrasinin sonunun yaklaşmasının imparator üzerinden tasviri: Halkların delirmişçesine tutturdukları özgürlük talepleri arasında tahta çıktığında anayasayı ve belirli özgürlükleri kabul etmiş ama bunu 'bilgeligi, merhameti ve halkların kültürünün ilerlemesinden duyduğu umut' nedeniyle yapmıştı. Şimdiyse bazı 'fesatçı ve demagojik unsurlar' halkla imparator arasındaki bu güzel ilişkiyi 'bulandırmıştı' (Üçüncü kitap s.228)

Yine Leinsdorf'a göre 'başında güçlü bir hükümdar olmak kaydıyla' sosyal demokrat bir cumhuriyet hiç de imkansız bir rejim olmazdı. Hatta ona göre 'hakiki sosyalizm de sanıldığı kadar korkunç değildi'. Biraz 'kolaylık gösterilse' kaba kuvvetten vazgeçecekler 'soysuz esaslarını' bir kenara bırakacaklardı. Burada Musil yine Birinci

Savaş öncesinde istisnai durumlar dışında burjuvazi ve aristokrasi ile ‘ulusal çıkar’ temelinde anlaşarak savaş politikalarını destekleyen Avrupalı sosyalist partileri getirir akla... Ve başka bir yerde de “reel politikacı sosyal demokrasiyi bile kullanmalıdır ki onun içinde ilerlemeye ve milliyetçiliğe karşı bir müttefik bulsun” der Leinsdorf. (Dördüncü kitap s.365)

KARDEŞ VE ÂŞIK: AGATHE

Ulrich en büyük aşkını yıllarca hiç görmediği kız kardeşi Agathe ile yaşar. Agathe’ye göre ‘aşkın son mohikanları’ olacak kadar büyük bir aştır hem de bu. Üçüncü ciltte ortaya çıkan Agathe bir tür ‘niteliksiz kadın’ olacak gibidir önce. Yazar belki başta öyle de düşünmüştür ya da bunu kasıtlı olarak yapmıştır. Ancak daha önemlisi kadınla erkek olmaktan kaynaklanan farkın böyle bir şeye nasıl izin vermediğinin/veremeyeceğinin anlatımıdır. Ulrich iyi ya da kötü diye değil ama bir kadın ne kadar benzerse benzesin onun gibi

“

Aristo'daki hodbinlikten (Dördüncü kitap s.160), İncil'deki 'erkeklige' (Dördüncü kitap s.170) 'meseleleri' olur. Ancak 'son' Ulrich'in günlüğünün Agathe'nin eline geçmesiyle gelecektir: "İkimizin de birbirimize sorduğumuz, 'Nasıl yaşamalıyım?' sorusunun, 'Böyle yaşamalı!' diye cevaplandığı fikrinde Agathe'yle aramda en ufak ihtilaf yoktur. Fakat bu bana bazen delilik olarak görünüyor.' (Dördüncü kitap s.222)

olmayacağı/olamayacağı geriliminden beslenir. Musil'in 'bağımsız' kadının hikayesi kesinlikle bir 'kadın' hikayesidir, erkeğe benzetilerek anlatılan bir kadının hikayesi değil. Ve sonuçta Ulrich'e göre 'erkek kavgaları ve yürekliliği erkeğin imrenilecek tek mutluluğu'dur... Bunu Agathe'nin anlaması da doğaldır ki beklenemez. Ulrich de bu yüzden söylemez zaten:

“Elbette şurası açıktı ki bu noktada söz konusu olan iki insan tipinin varlığı, bir insanın göstermeye muktedir olduğu bütün niteliklere sahip bir adamın aksine ancak 'niteliksiz' bir adamın varlığına işaret edebilirdi. Ona ilahi hayaller kuran bir nihilist de denebilirdi; sabırsız davranış tarzıyla yine bir tür ilahi hayalperest olan, dünyanın farkında olup dünya işleri gören tam bir realist denebilecek bir aktivistten farklıydı. Ulrich, 'Acaba biz niye realist değiliz?' diye merak etti. Ne o ne kız kardeşi, ikisi de realist değildi, düşünce ve eylemleri bu konuda şüpheye yer bırakmıyordu ama birer nihilist ve aktivist oldukları kesindi, yerine göre kâh biri kâh öbürü oluyorlardı.” (Dördüncü kitap s.142)

Aristo'daki hodbinlikten (Dördüncü kitap s.160), İncil'deki 'erkeklige' (Dördüncü kitap s.170) 'meseleleri' olur. Ancak 'son' Ulrich'in günlüğünün Agathe'nin eline geçmesiyle gelecektir: “İkimizin de birbirimize sorduğumuz, 'Nasıl yaşamalıyım?' sorusunun, 'Böyle yaşamalı!' diye cevaplandığı fikrinde Agathe'yle aramda en ufak ihtilaf yoktur. Fakat bu bana bazen delilik olarak görünüyor.' (Dördüncü kitap s.222)

‘GÜNLÜKLER’DE NİTELİKSİZ ADAM

Musil’in günlükleri Niteliksiz Adam’dan izlerle, onu yazıyor olmanın yarattığı etkiyle doludur. Dikkatimizi çekenlerden bazıları şöyle:

– Daha 1930’da yani ölümüne ve romanının yarıda kalmasına 12 yıl kala şöyle yazar örneğin: “Şu sıralar son bölümler üzerine çok kafa yoruyorum. Romanı zamanında bitiremeyeceğimden korkuyorum.” (s.19)

Bu sorunu çözmek ve ‘sona ulaşmak’ için de uğraşır: “61. bölümdeyim. Onu ikiye bölüp biraz genişletecek, 61. ve 62. bölümleri oluşturacağım. Belki bu biraz yorucu olacak ve zaman alacak, fakat böyle yapmam roman için önemli, çünkü sona daha kolay ulaşabileceğim.” (s.25)

– Yazarın ‘zor anlaşılır’ olduğu sıkça öne sürülmüştür. Hatta bunu doğrulayan bir anektodu kendisi anlatır. Bir ‘okuma etkinliği’nde Bonadea ve Ulrcih’ten söz edilen bazı bölümleri okuyuculara kendisi okur. Ancak beklediği ‘çılıncı’ alkışı alamaz. Beğenilmiştir ama bunu yeterli bulmamıştır. Durumu şöyle açıklar: “Dinleyiciler beni çok dikkatle dinledi. Sadece başlangıçta biraz zorluk çektiler. Suç bendeydi. Metindeki hafif alayla ciddiyeti onlara yeterince iletememiştim.” Sözünü ettiği ‘ciddiyet ve alay’ kitap boyunca iç içedir. Ve bunun ayırt edilmesi bazen gerçekten güçtür. (s.20)

– Döneminin sanat dünyası için de tespitlerde bulunur. Örneğin Picasso’nun da dahil olduğu ‘Kübizm’ akımını ‘ırkçılığa’ benzetir. Her ikisi de ‘sayısız varlığı yok eder’ ve ‘her ikisinin de abartılı açıklamalarını anlamak için dikkat etmelisinizdir’... Ve ‘sadece kübizm kansızdır’. (s.88)

“

...Ancak bu körü körüne bir ABD hayranlığı değildir. Ki yazar kendisinin de ifade ettiği gibi ABD'yi tanımamaktadır ve tanıyamayacaktır. Ancak ikinci savaşın ardından Amerikalıların 'özellikle kültürel yaşamı' ellerinde tutacakları gibi isabetli öngörüleridir. (s.157) Ya da büyük sermayenin endüstrileşmeyle edebiyatta da 'makineleşme'yi dayatacağı ve 'bir avuç işçi'nin sürekli yeni şeyler bulmaya zorlanacağı gibi. (s.164)

– Musil'in 'alternatif' modeli var mıdır? Eserinde böyle bir gayrete çok girişmez. Ancak Günlükler'inde Nietzsche'ye dayandırdığı bir açıklaması var: 'Federal devlet' ilkesine sahip güçlü demokrasiler. Ki bunların varoluşunun temelini de 'bireyin özerkliği' oluşturacaktır. (s.138) Musil'in kaba hatlarıyla tarif ettiği model ABD'nin kuruluş doktrinini hatırlatıyor ve büyük bir kurtuluş mücadelesi, ardından yıkıcı bir iç savaş üzerine kurulan bu yeni ülke, Niteliksiz Adam'ı yazdığı dönemde Musil için bir 'alternatif' olarak görmüşse benziyor: "Yazdığım mektuplarda bugüne dek tanımadığım bundan sonraki yaşamımda da tanımayacağım, çağımızın en ileri ülkesi Amerika'ya olan saygımı belirttim..." Bu durum doğaldır çünkü yazar zaman zaman -yine günlüklerinde- ikincisinden ve onun savaşı kazanma olasılığından yana cümleler kursa da Hitler ve Almanya ile Sovyetler Birliği ve Stalin arasında sıkça 'paralellikler' bulur: "Tanrı şöyle düşünüyor olabilir: 'Birkaç yıl sonra Hitler'le Stalin nasıl olsa ölecek!' Bundan daha belirgin bir ifade olabilir mi?" (s.151)

Ancak bu körü körüne bir ABD hayranlığı değildir. Ki yazar kendisinin de ifade ettiği gibi ABD'yi tanımamaktadır ve tanıyamayacaktır. Ancak ikinci savaşın ardından Amerikalıların 'özellikle kültürel yaşamı' ellerinde tutacakları gibi isabetli öngörüleridir. (s.157) Ya da büyük sermayenin endüstrileşmeyle edebiyatta da 'makineleşme'yi dayatacağı ve 'bir avuç işçi'nin sürekli yeni şeyler bulmaya zorlanacağı gibi. (s.164)

– Peki işçi sınıfı? Musil kitabını yazdığı günlerde Almanya işçi sınıfının halini yine kendisi şöyle anlatıyor:

"Hırsızlık ve soygunculuktan hakkında dava

açılmış 23 yaşındaki bir fabrika işçisi bir mektubunda şunu yazmış: ‘Bu pis cumhuriyet gerektiğinden uzun yaşadı, insanlar yine monarşinin özlemini çekiyor! Kayzerin yine başa geçmesinin zamanı çoktan geldi!’

Gerçeği söylemek gerekirse, kendi durumundan pek hoşnut değil.

Hayalinden geçenleri kendince doğru bulduğu bir sürü sözle anlatmak istiyor.” (s.170)

Marksizmin tanımlamasıyla ‘kapitalizmin mezar kazıcısı işçi sınıfı’nın genç bir üyesi ‘kayzer’ isterken ülkenin faşizm karanlığına sürüklenmemesi zor görünmektedir. Musil buna ilişkin net tespitlerde bulunur. Hem Niteliksiz Adam’da hem diğer yazdıklarında. Ancak çıkardığı sonuçlar ‘farklıdır’. Birinci Dünya Savaşı’nda Avusturya ordusunun basın merkezinde birlikte çalıştığı

“

Musil'in ne istediği de 'çoğu kez' belirli değildir. Ve bunu kendisi de dile getirir: "Ben çoğu kez ne istediğini bilmeyen birisiyimdir. Dikkatleri çekmek için sesimi yükseltmek, başkalarına seslenmek, duygularımı mutlaka gerçekleştirmek istemem." (s.314) Musil siyasi olarak liberaldir ama kesinlikle aptal değildir.

yazar ve gazeteci Egon Erwin Kisch tarafından 1931 yılında kitabı, 'karşıdevrimci' olarak değerlendirilince şu yanıtı verir: "Bir maymun yenip yenmeyeceğini merak ettiği için eline geçen her şeyi ağzına atar. Onun için başka çıkar yol yoktur." (s.174)

– Sovyetler Birliği'nin savaş öncesi tavrını da izler ve değerlendirir günlüğünde: "Şu sıralar Bolşevizm hiçbir şey yapmıyor, bence tarafsız kalıyor. Çoğu insan o istediği gibi davranmıyor diye Sovyetlere öfkeleniyor." (1931/s.202)

– Goethe'nin etkisini görürüz onda. Onun, "Liberalim, her türlü dar kafalı bencillikten uzağım, çıkarıcı da değilim. Ancak ne almasını, ne de vermesini biliyorum" sözünün örneğin. (s.225)

– Politika peki? İngiltere'de faşist örgütlenmenin kurucularından Sir Oswald Mosley'in oğluyla Dışişleri Bakanı Sir Antony Eden'in oğlunun aynı kolejde eğitim görmesini ve buna getirilen, "İngiltere'de olur böyle şeyler" yorumunu aktararak şöyle diyor Musil: "Çünkü politika ciddiye alınmaması gereken bir girişimdir! Aksi yapıldığında sonucunun ne olduğunu Almanya'da görüyoruz." (s.262)

– Musil'in ne istediği de 'çoğu kez' belirli değildir. Ve bunu kendisi de dile getirir: "Ben çoğu kez ne istediğini bilmeyen birisiyimdir. Dikkatleri çekmek için sesimi yükseltmek, başkalarına seslenmek, duygularımı mutlaka gerçekleştirmek istemem." (s.314) Musil siyasi olarak liberaldir ama kesinlikle aptal değildir. Faşizmin toplumlar için önsüz ardsız yerden bitme bir 'sürpriz' olmadığını farkındadır. Ona iktidar yolunu açan burjuva demokrasisi ile ortaklıklarını görür. Günlüklerinin 1937'de yazılmış bir sayfasında Mussolini'nin

dönemin ünlü İtalyan yazarı Gabriele d'Annunzio'nun cenazesinde kurmaylarıyla birlikte tabut başında saygı duruşunda bulunduğunu hatırlatarak, “Bana göre d'Annunzio iyi bir yazardan çok iyi bir yurtseverdi. Şimdi ise bu gerçeği tersine çevirip: ‘İyi bir yurtsever olduğu için iyi bir yazardı’ diyorlar. Bunu sadece faşistler mi yapıyor? Bizde durum değiştiğinde Thomas Mann için de aynı şeyi söyleyebilirler.” (s.314)

Burada Gabriele d'Annunzio'nun da Musil gibi, Nietzsche'den -özellikle ‘Üstün İnsan’dan- çok etkilendiğini ve buradan hareketle burjuva ahlakına karşı çıkan bir yazar ve tıpkı Musil gibi Birinci Dünya Savaşı'na katılmış bir asker olduğunu belirtelim. Musil, yükselişi sırasında Mussolini'ye destek veren bu yazarın yurtseverliğini kendisi de yazarlığından önde görse de bunun ‘iyi yazarlığına’ gerçekçe yapılması şapşallığına karşı çıkıyor. Ancak Almanya'da henüz bir yıl önce vatandaşlıktan çıkarılmış Mann'ın ‘durum değiştiğinde’ -yani Nazizm sonrasında- benzeri bir durumla karşı karşıya kalabileceğini söylüyor. Burada tıpkı d'Annunzio gibi eserlerinde asıl olarak burjuva ahlakı ile uğraşan Mann'ın (her yazarın edebi nitelikleri bir yana) bir rejim değişikliğinde ‘iyi yurtsever’ ilan edilebileceğini söylerken iki yazarın benzerliklerine değil faşizmle ‘herhangi bir başka rejim’ arasındakilere -Almanya söz konusu olduğu için bizim tahminimiz burjuva demokrasisine- dikkat çekmektir. Bunu söylerken örneğin sosyalizm için dememiştir diye söylemiyoruz. Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Musil çok erken bir zamandan itibaren Sovyetler ve Nazi Almanyası arasında kendince bir takım ‘paralellikler’ öne sürmüştür. Ancak tüm bu söylediklerinden ‘pişman’ olduğunu da ölümüne kısa bir süre kala anlatır: “Hitler’i çok küçümsemişim. Görüşüme göre zekaca yetersiz birisiydi. Fakat benim görüşlerim yanlış olabilirdi. Galiba ben böyle düşündüğümde kendimi bir Papa sanmıştım! (s.408)

“

Niteliksiz Adam'da yarattığı Kont Leinsdorf ve Arnheim bu durumun edebi anlatıcılarıdır. Kapitalizmin ve burjuvazinin 'yetersiz' kaldığına inanır ancak kendisinin 'içinde bulunan düzenin politik karşıtı olmadığını' da belirtir. "Kişinin güncel politikadan sürekli hoşnut kalması beklenemez" diyerek 'uzlaşmacı' olduğunu ilan eder.

Ayrıca tüm bunları kapitalizmin herhangi bir başka model önerisini kollayarak öne sürmemiştir. Bu tutumuyla liberal/radikal demokrat bir çizgidedir ancak tröstlerin ve uluslararası iş bağlantılarının dünya üzerindeki etkisini göremeyecek bir körlüğün esiri de değildir. Niteliksiz Adam'da yarattığı Kont Leinsdorf ve Arnheim bu durumun edebi anlatıcılarıdır. Kapitalizmin ve burjuvazinin 'yetersiz' kaldığına inanır ancak kendisinin 'içinde bulunan düzenin politik karşıtı olmadığını' da belirtir. "Kişinin güncel politikadan sürekli hoşnut kalması beklenemez" diyerek 'uzlaşmacı' olduğunu ilan eder. (s.344)

Yani o kendince bir 'uyum' arar: "Ben faşizme karşı savaş vermiyorum. Benim savaşım demokrasinin geleceği ve şu andaki uygulaması üzerine!" (s.373)

Ancak şansını çok zorlamaz: "Niteliksiz Adam'ın ilk 200 sayfasını okurken kendimi daha iyi tanıdım. Bana uyan yazı stili hafif alaylı. Bu arada şunu da kavradım, bir yazarın felsefeye gereğinden fazla girmemesi doğru olur." (s.315)

Bir yerde de Niteliksiz Adam'a 'çok fazla düşünce' koyduğunu belirterek bundan duyduğu memnuniyetsizliği dile getirir. (s.365)

Musil'de Avrupa'da feodalizmin tükenişi ve burjuvazinin yükselişinin ardından dehası ironi ile parlayan yıldızı okursunuz. Her şeyi yakıp yok eden karanlığın üzerinde parlayan birkaç yıldızdan birini...

Kendisi ışıltar ancak altı/arkası kapkaranlıktır...

Osmanlı, Çingenele ne yaptı?

Hem devlet hem toplum nezdinde hırsız, düzenbaz olarak nitelendirilen Çingenerin başları deritten pek kurtulmuyordu. Nerede bir hırsızlık yapılırsa, nerede biri öldürülse civardaki Çingenerden hesap soruluyordu. Hor görüldüler, özel günleri basıldı, vergilerle belleri bükülmeye çalışıldı. Peki bu Çingener kimlerdi?

Okan Çil

Çingenerin farklı milletlerce söz birliği edilmişçesine ötekileştirilmesinin belki de en temel nedeni, onların göçebe olmasından ve kontrol altına girmek istemediklerinden ötürü düzeni bozmalarından kaynaklanıyor.

Çingener ve Çingene kültürü pek çok yerde gerçeklikten uzak bir temsiliyetle, yer yer karikatürize edilerek ve önyargıyla dolu şekilde karşımıza çıkar. Türkiye’de ve dünyada, Çingenerlere yönelik yerleşen bu yargıları, ötekileştirme zihniyeti anlayabilmek için, işin tarihsel kökenine gitmekte fayda var.

Çingenerle ilgili ilk araştırmaların, 1780 yıllarında, Heinrich Morizt Grellman ve Jacop Carl Christoph Rudiger isimli iki Alman dilbilimci tarafından yapıldığı iddia edilse de Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde de Çingenerle, Kıptîlerle ilgili sosyolojik veriler mevcut.

Osmanlı kaynaklarında Çingene ve Kıptî kelimeleri benzer anlamlara karşılık gelmekteydi. Göçebe bir halk olan Çingenerin, gittikleri her ülkede de çeşitli lakaplarla anıldıklarını görüyoruz. Cigagin Bulgarca, Zingari İtalyanca, Tsigane Fransızca... İlginçtir; hemen her dilde de olumsuz bir anlamla beraber anılan bu kelimeler, bize yüzyıllar öncesinden bir şeyler söylüyor aslında.

Çingenerin farklı milletlerce söz birliği edilmişçesine ötekileştirilmesinin belki de en temel nedeni, onların göçebe olmasından ve kontrol altına girmek istemediklerinden ötürü düzeni bozmalarından kaynaklanıyor. Yapılan araştırmalar, kökenlerinin Hindistan’a dayandığını söylese de V. yüzyıldaki toplu göçlerinden sonra uzun süre Mısır’da yaşamaları, onların Mısırlı olduğu fikrini doğurmuştu. (Egypt – Gypsy – Kıptî) V.-XIV. yüzyıl arası düzensiz aralıklarla ve çeşitli kollara bölünmüş olarak İran’a, Mısır’a, Anadolu’ya, Balkanlar ve Avrupa’ya dek ilerlemişlerdi. Göç esnasında benzer güzergâhları tercih ettiklerinden, bir

savunma mekanizması olarak, arkadan gelenleri uyarmak için çeşitli yerlere yön işaretleri bırakmayı ihmal etmemişlerdi.

Bu süreçte göç eden kolların bir kısmı yerleşik hayatı kabul etseler de tıpkı göçerler / yarı göçerler gibi bir muameleye tabi tutulduklarını cizyedârların raporlarından, kadı sicillerindeki davalardan ve kanunnamelerden okuyabiliyoruz.

ÇİNGENELERLE EVLENMEME YASASI!

İçinde yaşadıkları toplumun dilini, dinini, âdetini benimseme noktasında pek zorluk çekmeyen Çingener, yine aynı toplulukça ötelenmeye devam ederler. Mesela Eflak ve Boğdan'da, Çingenerlerle yerli halk arasında çok nadir de olsa yapılan evliliklerin önüne geçebilmek için 1766'da, Boğdan Prensi tarafından bir yasa çıkarılmıştı. Bu ve buna benzer nedenler yüzünden kendi içlerinde evlenip çoğalan Çingenerler, özlerini korumayı da başarmışlardı. Dünyanın farklı ülkelerinde (değişen sosyolojik koşulları göz önünde bulundurarak) benzer meslekleri icra etmeleri (bohçacılık, falcılık, müzisyenlik, çiçekçilik, ayı oynatıcılığı, kalaycılık vs.) ve benzer kültürel kodlara sahip olmaları (Hıdırellez, dans, göçebelik, kadınların ve çocukların çalışması vs.) önemli bir ayrıntıdır.

Diğer taraftan Müslümanlıkları, Hristiyanlıkları, Yahudilikleri de her zaman tartışma konusu olmuştu. Evliya Çelebi, Kıptilerin "Kâfirler ile kızıl yumurta, Müslümanlar ile Kurban Bayramı ve Yahudiler ile Kamış Bayramı," yaptıklarını söyler. Hatta göçebeliği sürdürenlerin daha çok Alevi-Bektaşiliği, yerleşikliği kabul edenlerinse Sün-

“

Eflak ve Boğdan'da, Çingenerlerle yerli halk arasında çok nadir de olsa yapılan evliliklerin önüne geçebilmek için 1766'da, Boğdan Prensi tarafından bir yasa çıkarılmıştı. Bu ve buna benzer nedenler yüzünden kendi içlerinde evlenip çoğalan Çingenerler, özlerini korumayı da başarmışlardı.

“

Osmanlı'nın temel gelir vergilerinden biri olan cizye, sadece gayrimüslimden alınırken, Müslüman Çingener de bu vergiye dahil edilmişlerdi. Tabii şöyle bir farkla; gayrimüslimden 25 akçe tahsil ediliyorsa, Müslüman Çingeneden 22 akçe istenmekteydi. Onların gerçekten değil, görünüşte Müslümanlaştıklarına inanılıyordu.

niligi seçmeleri de üstüne düşünmeye değer bir konu.

Osmanlı kayıtlarına girmeleri de İstanbul fethi sonrasında, Balkanlarla etkileşim kurulmasıyla beraber gerçekleşmişti. Bu kayıtların ilk hâlini tahrir defterlerinde görmekteyiz. Tahrir kayıtları, her ne kadar vergi sisteminin düzenlenmesine yönelik tutulmuşsa da o bölgenin ve o bölgedeki insan topluluğunun sayısı, mesleği, milleti ve dini hakkında (hane bazlı olarak) önemli bir kaynak niteliğindedir.

MÜSLÜMANLAR AMA VERGİ VERİYORLAR!

Osmanlı'nın temel gelir vergilerinden biri olan cizye, sadece gayrimüslimden alınırken, Müslüman Çingener de bu vergiye dahil edilmişlerdi. Tabii şöyle bir farkla; gayrimüslimden 25 akçe tahsil ediliyorsa, Müslüman Çingeneden 22 akçe istenmekteydi. Onların gerçekten değil, görünüşte Müslümanlaştıklarına inanılıyordu.

Sultan Fatih döneminde hazırlanan kanunnamelerin birinde geçen şu cümleler hayli enteresandır. “Müslüman olan Çingene, kâfir olan Çingener arasında oturmamalı, Müslümanla karışmalıdır. İlle de onlarla birlikte oturup Müslümanlara karışmayacak olursa, onların da kâfirler gibi haraçları alınmalıdır.”

Diğer bir deyişle vergi meselesi, Osmanlıyla Çingener arasındaki çatışmanın uzun yıllar boyunca sürmesine sebep olmuştu. Bu ve buna benzer nedenler yüzünden bir kısım Çingenenin eşkiya-

lığa kalktığı, soygunculuk yaptığı ve insan öldürdüğü de kayıtlarda bulunmaktadır. Yakalanan eşkıyaların bir kısmı öldürülürken, bir kısmı da Tersâne-i Âmire'ye (Haliç Tersanesi) kürekçi olarak sokulurlar. (Kürek cezasının ne menem bir bela olduğunu anlamak için Emrah Safa Gürkan'ın Sultanın Korsanları kitabına ya da kitapla ilgili yazdığım şu yazıya bakabilirsiniz.)

Çingeneri yerleşik hayata geçirmek ve bu sayede vergi sisteminin işleyişini sağlamak için çeşitli düzenlere giden Osmanlı, ilk olarak Çingenerin belirli kazalar dahilinde göç etmelerine izin verir. Aksi bir durum söz konusu olduğundaysa yakalanıp o sınırlara geri getirilirler ve vakanın durumuna göre cezalandırılırlardı.

Çingenerin vergi sistemine karşı geliştirdikleri taktiklerin başında da işte bu vardı; yer değiştirmek. Cizyedârların civar köylerde olduğu haber alındığında, hemen tası tarağı toplayıp kaçıyorlardı. Cizyedârlar aynı zamanda, onları yakalayıp getirmekle de görevli olduklarından trajikomik bir kaçma kovalamaca hikâyesi yaşanıyordu.

Bazen de kaçmayıp, cizyedârları soyup öldürüyorlardı. Yaşanan irili ufaklı çatışmalar ve benzer örnekler neticesinde, Çingenerin at ve kısrağ kullanmaları dahi yasaklandı. Sadece eşekle seyahat etmelerine izin veriliyordu.

Çingenerin maruz kaldıkları bu durum, zaman zaman da cizyedârların suiistimalleriyle karşılaşılıyordu. Cizyedârlar, bu cahil göçmenlerden fazlaca vergi tahsil edebiliyorlardı. Bazen de vergiyi tahsil ettikleri hâlde, kayda geçirmeyip ceplerine atıyorlar ve Çingenerin kaçıp gittiklerini söylüyorlardı.

“

Çingenerin vergi sistemine karşı geliştirdikleri taktiklerin başında da işte bu vardı; yer değiştirmek. Cizyedârların civar köylerde olduğu haber alındığında, hemen tası tarağı toplayıp kaçıyorlardı. Cizyedârlar aynı zamanda, onları yakalayıp getirmekle de görevli olduklarından trajikomik bir kaçma kovalamaca hikâyesi yaşanıyordu.

“

Cizyedârların bu belaya karşı buldukları çözümse hayli ilginç; madem Çingenerler sürekli kaçıyorlar, o zaman onların toplanma günlerinde vergi tahsilatı yapalım. İşte bu yüzden Rumi 23 Nisan (6 Mayıs) gününe denk gelen Kakava Bayramı'nda, yani Hıdırellez gününde yapışıyorlardı yakalarına...

Cizyedârlara onları yakalama görevi biraz da bu yüzden verilmiştir diye düşünülebilir. Hatta belli bölgelerde, tahsil edilmeyen cizyenin, cizyedârdan alınması gibi yöntemlere de başvurulduğunu okuyoruz. Buradan düşününce, yaşanan çatışmaların nedeni daha anlaşılır oluyor. Çingenerler kaçıp gittiklerinde, cizyedârlar ya onların peşine düşüyor ya bin bela okuyup akçeyi çıkarıp kendi veriyor, yeterli paraları yoksa cezalandırılmaktan korktukları için, Çingenerler gibi sırrı kadem bastıkları da oluyordu.

Ağırlıklı olarak Rumeli dolaylarında yaşayan Çingenerlerin, İstanbul'un fethinden sonra Kasımpaşa, Ayvansaray, Sulukule, Üsküdar'ın Selamsız Mahallesi gibi yerlere, daha o yıllarda yerleşmeye başladıklarını görüyoruz. Fakat bu yerleşmeler, yukarıda bahsettiğimiz gibi, her an değişime açık durumdaydı.

Cizyedârların bu belaya karşı buldukları çözümse hayli ilginç; madem Çingenerler sürekli kaçıyorlar, o zaman onların toplanma günlerinde vergi tahsilatı yapalım. İşte bu yüzden Rumi 23 Nisan (6 Mayıs) gününe denk gelen Kakava Bayramı'nda, yani Hıdırellez gününde yapışıyorlardı yakalarına...

Konuyla ilgili kadı sicillerini araştırdığımda, 1663-1664 yıllarında Hasan bin Bâli isimli bir Çingenerin cizye vergisinden muaf tutulmak, ehli sünnet bir Müslüman olduğunu kanıtlamak ve babasının yükünü çekmemek için açtığı bir davaya rastladım. Mahalleden getirdiği şahitlerle "Müslüman" olduğu onaylanınca vergiden muaf tutulabiliyor ancak.

Bu, karşımıza çıkan tek bir örnek. Çeşitli neden-

lerle vergiden muaf tutulmalar, akçe sayısının düş-tüğü durumlar da mevcut fakat hem devlet hem toplum nezdinde hırsız, düzenbaz olarak nitelen-dirilen Çingenerin başları dertten pek kurtul-muyordu. Nerede bir hırsızlık yapılsa, nerede biri öldürülse civardaki Çingenerden hesap sorulu-yordu. Hatta yer yer suçsuz insanların dahi ceza-landırıldığı oluyordu.

Osmanlı, Çingene meselesini çözmek için bir sürü şey yapsa da kalıcı bir rahatlama yaşanmamıştı. Sultan Fatih'den sonra Sultan Süleyman, Çingene-lere sancak vererek (Livâ-i Çingâne) onları kont-rol altında tutmaya çalışmış, ancak Osmanlı'nın son dönemine kadar benzer düzenlemelere devam edilmişti. Tanzimat yıllarında çıkarılan Kıbtîler Nizamnâmesi bu açıdan önemli bir göstergedir.

Son kertede; bir türlü zapturapt altına alınamayan Çingener, kendi kültürleri ve yaşayış biçimleriyle günümüze kadar geldiler ve 15. yüzyıldan beri olduğu gibi eğlencenin, müziğin, sokağın yanı başından ayrılmadılar.

“

Son kertede;
bir türlü zapturapt
altına alınamayan
Çingener, kendi
kültürleri ve yaşayış
biçimleriyle günümüze
kadar geldiler ve 15.
yüzyıldan beri olduğu
gibi eğlencenin,
müziğin, sokağın yanı
başından ayrılmadılar.

Kaynakça

Osmanlı Toplumunda Çingener, İsmail Altınöz, Türk Tarih Kurumu, 2013, Syf: 36

Stalin ile Churchill arasında: Londra günlükleri

SSCB Londra Büyükelçisi Mayski'nin günlükleri bir döneme ışık tutuyor. Lloyd George, Ramsay MacDonald, Kral V. George, VIII. Edward, Bernard Shaw, H.G. Wells, Joe Kennedy gibi pek çok siyasetçi, aydın ve yazarın da isminin geçtiği günlükler, 30'ların Avrupası'nı anlamak, özellikle sosyal ve siyasal bağlamda fikir edinebilmek için önemli bir kaynak.

Soner Sert

“

Almanya’da sürgünde iken “Mayıs’a ait” anlamına gelen Mayksi ismini benimser. (...) İlerleyen süreçte Bolşeviklere katılmak isteyen Mayski, Lunaçarski’nin aracılığıyla Lenin’e mektup yazar. Politbüro’da kabul edilen Mayksi’nin üyeliği, ona ekonomi üzerine çalışma yapmasının kapılarını açar.

İvan Mihayloviç Lyahovetski 7 Ocak 1884’te eski bir Rus şehri olan Kirillov’da, asilzadelerin çocuklarına özel öğretmenlik yapan bir babanın oğlu olarak dünya gelir. Polonyalı Yahudi olduğu bilinse de, okulda Ortodoks eğitime katılmaktan imtina etmeyen İvan, ölümüne değin Yahudi kimliğini gizler. Babasının muhalif kimliğinin ve 1900’lü yılların başına denk düşen Rus politik bilinçlenmesinin de etkisiyle “sosyalizmle” tanışan İvan, 1909 yılında Almanya’da sürgünde iken “Mayıs’a ait” anlamına gelen Mayksi ismini benimser. Bu dönemle birlikte Mayski olarak tanınır, bilinir. 1917 Şubat Devrimi’nin hemen öncesine kadar yurtdışında sürgünde bir yaşam sürmek zorunda kalan Mayski, o günlerde Menşeviklerin içindedir. İlerleyen süreçte Bolşeviklere katılmak isteyen Mayski, Lunaçarski’nin aracılığıyla Lenin’e mektup yazar. Politbüro’da kabul edilen Mayksi’nin üyeliği, ona ekonomi üzerine çalışma yapmasının kapılarını açar. Çabası ve bilgisiyle dikkati çeker. 1925 yılında Sovyetler Birliği’nin Londra’daki büyükelçiliğine müsteşar olarak tayin edilir. İki yıl sonra Sovyetler Birliği-İngiltere arasındaki diplomatik ilişkilerin kopmasıyla Tokyo Büyükelçiliği’ne müsteşar olarak atanır. Japonya günlerini, “Olağanüstü bir biçimde Doğu Ortaçağı’nı en modern Amerikanizmle birleştiren özgün bir ülke.” sözleriyle dile getiren Mayski, 1929 tarihine kadar bu ülkede kalır. O tarihten sonra Helsinki’deki Sovyet Büyükelçiliği’ne orta elçi olarak atanır. 1932 yılına kadar bu ülkede görev yapar. Ta ki tekrar Londra’ya ama bu kez Sovyet Büyükelçisi olarak gidene kadar...

Daha önce herhangi bir ülkede tam yetki ile elçilik görevinde bulunmayan birinin bu göreve tayini Sovyet diplomasisinde büyük etki yaratır. Mayski, mizacına ve hırsına son derece uyan bu tayin ile yeteneklerinin ve statüsünün kabul edildiğini düşünür. O tarihte babasına yazdığı mektupta Londra için, “...bir dünya merkezidir.” der. “Dünyanın diğer merkezi, Moskova’dır. Benim bu iki dünya sisteminin kesişme noktasında çalışmam gerekiyor.

Bu nedenle, bütün zamanımın ve enerjimin Sovyet dünyası ile kapitalist dünyanın aynı zamanda var olmasından kaynaklanan pek çok sorunla uğraşmaya gitmesinde şaşılacak bir şey yok.” diye devam eder.

Dönem, Rus Devrimi'ne karşı bir süredir yürütülen “Haçlı Seferleri”nin başını çeken Avrupa Kapitalizmi'nin ve onun en gözde ülkesi İngiltere'nin Sovyetler Birliği'ne karşı “gizli” bir savaş yürüttüğü yıllardır. Aynı tarihlerde Nazizmin yükselişi gerçekleşmiş, neredeyse, Hitler'in iktidarı kesinleşmiştir. Avrupa fokur fokur kaynamaya başlamıştır. Böylesi bir süreçte Mayski, Londra'ya Sovyetler Birliği Büyükelçisi olarak tayin olur.

MAYSKİ'NİN GÜNLÜĞÜ...

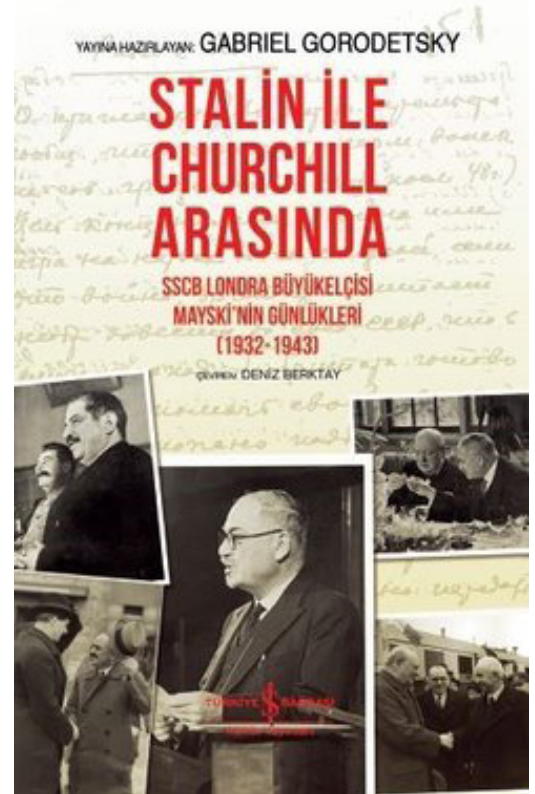
1932'den 1943'e kadar Sovyetler Birliği'nin Londra Büyükelçisi olarak görev yapan İvan Mihayloviç Mayski, görev yaptığı süre boyunca günlük tutar. Dönemin İngilteresi'ni, Sovyetler Birliği'ni, bürokrasiyi, devletler arası ilişkileri, sosyalizmi, kapitalizmi, 30'ların sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik gelişmelerini Mayski'nin tuttuğu notlarda görmek ve anlamak mümkün. Kaldı ki bu günlükler, gerek Sovyetler'de, gerekse de II. Dünya Savaşı yıllarında görev yapmış üst düzey yöneticilerin tuttuğu az sayıda günlükten biri. O dönemde, ve sonrasında da tabii, günlüklerin bir başkası veya düşman devletler tarafından bulunması çok hayırlı sonuçlar doğurmazdı. Nitekim 1953 yılının Şubat ayında (Stalin'in ölümünden üç hafta önce) İngiltere hesabına casusluk yapmak suçlamasıyla Devlet Güvenliği Bakanlığı tarafından tutuklanan Mayski'nin günlüklerinin ele geçirilmesi onun başına ziyadesiyle büyük problemler açar. Kısa süre sonra aklandığında bile bu günlükler, “muhtelif resmi materyaller içerdiği” gerekçesiyle sahibine verilmez. Mayski'nin ölümü ile birlikte de bu günlükler unutulur gider. Ta ki 1993 yılında bulunana değin...

“

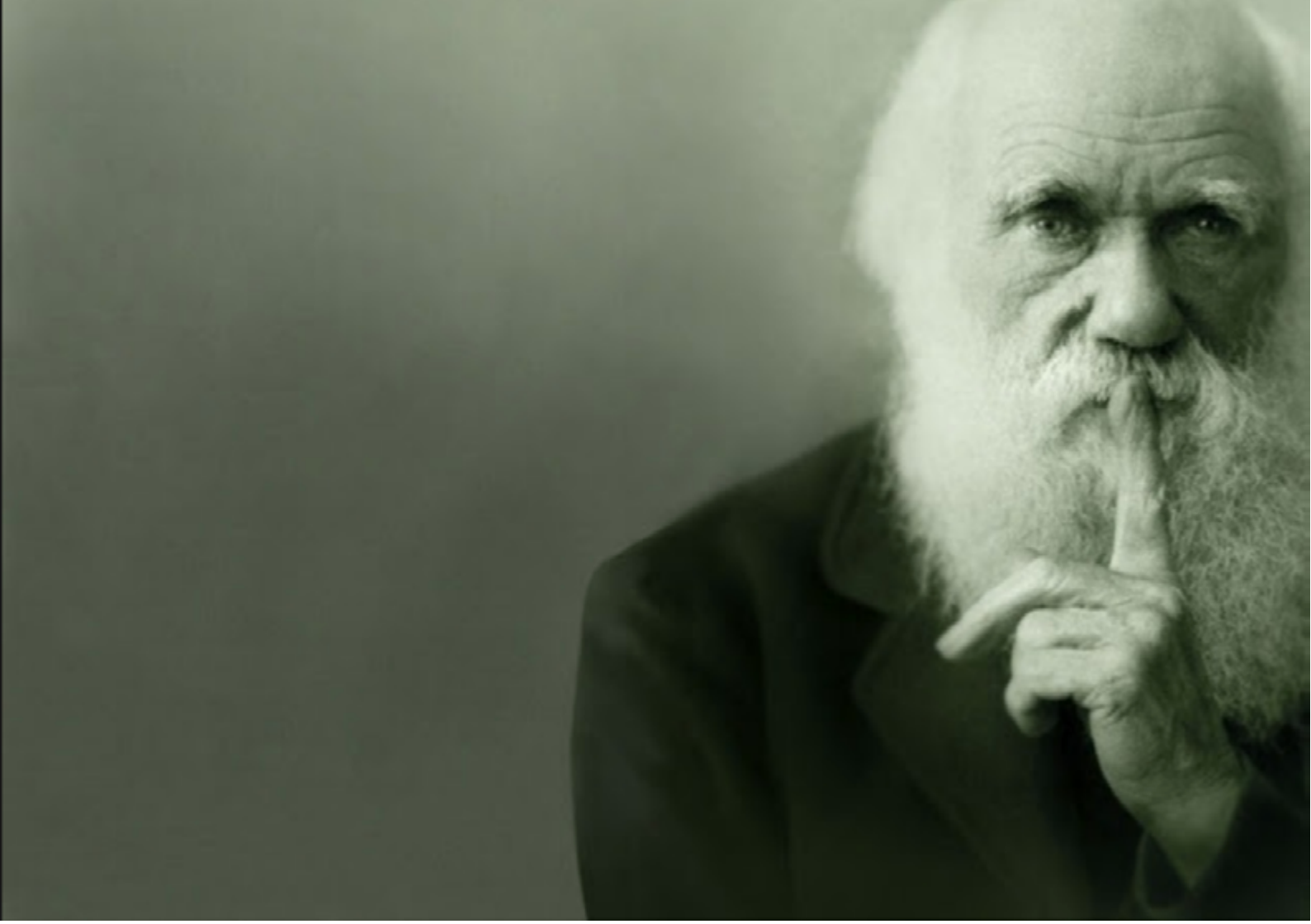
1953 yılının Şubat ayında (Stalin'in ölümünden üç hafta önce) İngiltere hesabına casusluk yapmak suçlamasıyla Devlet Güvenliği Bakanlığı tarafından tutuklanan Mayski'nin günlüklerinin ele geçirilmesi onun başına ziyadesiyle büyük problemler açar. Kısa süre sonra aklandığında bile bu günlükler, “muhtelif resmi materyaller içerdiği” gerekçesiyle sahibine verilmez. Mayski'nin ölümü ile birlikte de bu günlükler unutulur gider. Ta ki 1993 yılında bulunana değin...

1993 yılında Gabriel Gorodetsky, İsrail ve Rusya dışişleri bakanlıklarının ortaklaşa desteğiyle, Sovyetler Birliği – İsrail arasındaki ilişkileri araştırmaya koyulur. 1947 yılında Sovyetler Birliği'nin Filistin konusunda verdiği kararda Mayski etkisini görünce, bu şahıs üzerine yoğun olarak eğilir. Arşiv görevlisinden bu isme ait dokümanları istediğinde karşısına günlükler çıkar. “Sovyet arşivlerinde, II. Dünya Savaşı ve bu savaşın kökenlerine yeni bir ışık tutan; bu denli geniş kapsamlı, değerli ve hacimli başka bir kişisel belge yoktur.” diye yazar Gorodetsky... Mayski'yi özel yapan husus ise, sıklıkla basını kullanarak kamuoyu yaratmaya çalışması ve bu yol ile yaygın görüşleri manipüle etmeyi başarabilmesidir. “Halkla ilişkiler” diye bir kavramın henüz tedavülde olmadığı yıllarda, mükemmel ilişkilere sahip olan Mayski, “sıradan” milletvekillerinden gazetecilere, sendikacılardan sanatçılara, yazarlardan aydınlara her kesimle temas eder. Günlüklerinde pek çok kişiden ve onların ilişkilerinden bahseder. İnce zekâsı, olaylara derinlemesine bakan gözlem gücü ile etki yaratmayı başaran Mayski'nin günlükleri bir bürokrattan öte, bir yazarın anılarını andırıyor. Dili sade ve etkileyici. “Siyasi çevrelerde büyük bir heyecan egemen. Çok yakında, Almanların Hollanda'ya saldırması bekleniyor.” diye yazıyor, 13 Nisan 1940'da Mayski. Aynı zamanda bir 30'lu yıllar (40'lı yılların da başı) tarih kitabı olarak da okunabilecek çalışma, dikkate değer.

Çalışma şeklinden anlaşıldığı kadarıyla Mayski, olayları gerçekleştiği günün akşamı daktiloyla yazmıştır. Lloyd George, Ramsay MacDonald, Kral V. George, VIII. Edward, Bernard Shaw, H.G. Wells, Joe Kennedy gibi pek çok siyasetçi, aydın ve yazarın da isminin geçtiği günlükler, 30'ların Avrupası'nı anlamak, özellikle sosyal ve siyasal bağlamda fikir edinebilmek için önemli bir kaynak.

Stalin İle Churchill Arasında-SSCB Londra Büyükelçisi Mayski'nin Günlükleri 1932-1943, çev: Deniz Berktaş, Türkiye İş Bankası, 888 syf., 2019.

Botanikçi Darwin ile tanışma fırsatı

Ken Thompson'ın "Darwin'in En Güzel Bitkileri" kitabı Ginko Bilim tarafından raflarda yerini aldı. "Darwin'in En Güzel Bitkileri", Darwin'in botanik çalışmalarına ve bu çalışmalardan "Doğal Seçilimle Evrim" konusuna bilimsel kanıtlar toplama uğraşına odaklanıyor.

Mert Kükrer

Charles Darwin “Doğal Seçilimle Evrim Teorisi”nin babası olarak tanınan, bilimle popüler anlamda bile olsa ilgilenen hemen herkesin bildiği bir isim. Bununla birlikte, yaşamı algılayışımızı kökten değiştirmiş bu büyük bilim insanının ülkemizde pek bilinmeyen bir yönü daha var. Kısa bir süre önce Ginko Bilim tarafından Türkçeye kazandırılan Ken Thompson imzalı Darwin’in En Güzel Bitkileri kitabı işte bu yöne, botanikçi Darwin’e ışık tutuyor.

Her şeyden önce, bu eserin konunun uzmanı tarafından yazılmış ve çevrilmiş olması okuyucular açısından büyük bir kazanç. İstanbul Üniversitesi, Biyoloji Bölümü, Botanik Anabilim Dalı’nda öğretim üyesi olan Doç. Dr. Mehmet Bona, kendisi gibi botanikçi olan meslektaşının birikimini dilimize layıkıyla aktarıyor. Kitap, bitkilerin uzak mesafelere dağılımından kum midyelerine kadar Darwin’in farklı dönemlerde yoğunlaştığı konularda nasıl çalıştığına dair örneklerle başlıyor. Bunlar ve daha sonra verilen örnekler sayesinde tüm kitabın arka planında Darwin’in yaptığı işe nasıl tutkuyla bağlandığını ve evrim teorisinin ardındaki dehayı ve eşsiz adanmışlığı görme şansımız oluyor. Elbette Darwin’in En Güzel Bitkileri, özel olarak Darwin’in botanik çalışmalarına ve bu çalışmalardan “Doğal Seçilimle Evrim” konusuna bilimsel kanıtlar toplama uğraşına odaklanıyor. Bunu yaparken de Darwin’in bitkiler üzerine yaptığı farklı çalışmaları kapsayan kitapları ve bu kitapların temelini oluşturan gözlemler ile ev yapımı deneyleri sırasıyla anlatıyor.

İlk sırayı tırmanıcı bitkiler ve bitkilerde hareket konusu alıyor ve Darwin’in bu konuda nasıl çağının çok ötesinde olduğunu hayret verici bir şekil-

Kitap, bitkilerin uzak mesafelere dağılımından kum midyelerine kadar Darwin’in farklı dönemlerde yoğunlaştığı konularda nasıl çalıştığına dair örneklerle başlıyor. Bunlar ve daha sonra verilen örnekler sayesinde tüm kitabın arka planında Darwin’in yaptığı işe nasıl tutkuyla bağlandığını ve evrim teorisinin ardındaki dehayı ve eşsiz adanmışlığı görme şansımız oluyor.

de ortaya koyuyor. Kitapta verilen bazı örnek ve bilgilerin botanik alanında çalışanlar için bile şaşırtıcı ve yeni olduğunu özellikle belirtmeliyim.

Daha sonrasında sıra, Darwin'in hemen herkesin ilgisini çeken "etçil bitkiler" meselesiyle ilgili kitabına geliyor. Konunun kendisi zaten oldukça merak uyandırıcı ama Darwin'in bu meseleye yaklaşımını ve oğluyla beraber yaptıkları deneyleri okuyup Ken Thompson'ın kendi deneyim ve bilgilerini de öğrenme fırsatı bulmak, biz okuyucuların birikimini eşsiz bir seviyeye taşıyor.

BİTKİLERDE CİNSİYET MESELESİ

Darwin'in En Güzel Bitkileri'nin ilgi çekici bölümlerinden birisini bitkilerde cinsiyet meselesine ilişkin yazılar oluşturuyor. Darwin'in çağdaşları ve öncülleriyle arasındaki farkı görme olanağı bulduğunuz bu bölümde arılar ve davranışları üzerine de şaşırtıcı bilgiler buluyorsunuz. Kültüre alınan bitkiler üzerine gözlemler ise yediğiniz sebzelere çok daha başka bir gözle bakmayı ister istemez tetikliyor.

Özetle bu sıra dışı kitap; bitkiler ve onların harikulade dünyasına keyifli bir yolculuk yapmak, Darwin gibi bir dehayı daha yakından ve az bilinen özellikleriyle tanımak, bilimsel bir çalışmanın merhalelerine ilk elden şahit olmak isteyenler için eşsiz bir fırsat sunuyor ve belki de en önemlisi bunu okuyucuyu yormadan gerçekleştiriyor.

Darwin'in En Güzel Bitkileri, Ken Thompson, Çevirmen: Mehmet Bona, 176 syf., Ginko Bilim, 2019.

Görmekle mi başlıyor körleşme?

Jose Saramago'nun "Körlük" kitabı beklenmedik bir felaketi yaşayan bir toplumun nasıl çöktüğünün ve nasıl değer yargılarını yitirdiğinin hikâyesini okuyucuya aktarıyor. Beyaz körlükle, her şeyin bir perdeyle örtüldüğü yeni yaşamla, her şey kaotik bir evreye girer. Peki göremediğimiz, anlamlandıramadığımız her şey karanlıkla ifade ediliyorsa, fazla gördüklerimizden midir bu beyaz körlük?

Uğur Karaca

“

Dışarıdaki dünya da böyledir aslında. Mülk diğer insanlar üzerinde iktidar yaratabiliyor. Elde edilen güç ile kendi körlüğünü örtmeye çalışan bir çete çıkıyor ortaya. Ve bu kötülük başka bir kötülükle, ancak nefret duygusu geliştikten sonra ortadan kalkabiliyor.

İnsan için iktidar kavramı güvende olma duygusuyla paralel seyrederek. Kendini tehlikeye atacak bir varlık veya fikir karşısında, onu ötekileştirmek yok etmek için elinden geleni yapar, insanoğlu. Bu ilkel duygu öfkelendiğimiz insanlara karşı düşmanca tavırlarımızdan anlaşılır. Hapishaneler denetim altında tutmak için iyi bir fikir olarak görülebilir.

Jose Saramago'nun Körlük serüveni akıllı denetim altında tutmak istercesine, aniden körlük hastalığına kapılanları akıl hastanesine tıkararak başlıyor. Aslında bu bir alegoridir. Akıllı insanları deliler hapishanesine tıkmak, deliliğin özgür alanını duyumsamak... Akılla yarattığımız tüm insanlık değerleri aslında hapishanelerimiz değil midir? Aklımız bizim şahsi hapishanemiz değil midir? Batıl inançlar, kin, nefret, öfke... akılla beslenen duygular değil midir?

Akıl hastanesinde başlayan yaşam mücadelesi, herkese yetecek kadar yiyeceğin, birilerinin daha fazla almak istemesiyle tam bir kargaşaya yol açıyor. İyilikle kötülüğün savaşı böylece başlayacaktır. Elinde daha fazla yiyecek bulunduran körler, diğer körleri açlığa mahkum ederek, insanların asla yapamayacağı değerleri alt üst ediyor. Dışarıdaki dünya da böyledir aslında. Mülk diğer insanlar üzerinde iktidar yaratabiliyor. Elde edilen güç ile kendi körlüğünü örtmeye çalışan bir çete çıkıyor ortaya. Ve bu kötülük başka bir kötülükle, ancak nefret duygusu geliştikten sonra ortadan kalkabiliyor.

Bir salgın olarak yayılan körlüğün, yani normal olmayanın, denetimde tutulması görevi devletindir, yani öldürme yetkisini insanlardan alıp kendinde

“

...Ve bu doldurulamayan boşluk karşısında, gözleri tek gören kişi olan doktorun karısı, körler ülkesinin kralı olabilecekken, ne bunu yapmaya kendini güçlü hissetmiştir ne de iktidar olmanın risklerini göze alabilmiştir. Bu avantajlı durumu karşısında, eski yaşamını devam ettirmeye ve hayatta kalmaya çalışmıştır.

toplayarak düzeni sağlayan mutlak iktidarın. Ve insanların içinde başlayarak yayılan, zaman zaman faşizme dönüşebilen devlet iktidarı bunun için muktedirdir. Bunun için adres akıl hastanesidir. Aslında hapisaneler ve (akıl) hastaneler işlevsel olarak kardeşirler. Gardiyan üniformalarının yerini sağlık görevlilerinin kıyafetleri, hakimlerin yerini doktorlar almıştır. Tepeden tırnağa yetkilerle donatmıştır sistem kendisini ve sistemin kollarıdır, devlet kurumları. Devletin en önemli işlevsel kurumlarından biri de okuldur. Dünyayı algılamaya başladığımız andan itibaren başlar iktidar ile ilişkimiz. Okulların kapısı, Platon'un mağarasının kapısıdır bir nevi. O mağaradan çıktığımız andan itibaren, geri dönme şansımızı kaybedip güvenli mağaralar aramakla geçer yaşama uğraşımız. Giydiğimiz elbiseden, yiyeceğimiz gıdaya kadar bizi yaratan küçük tanrılarımızın (anne, baba) tercihleriyle başlar iktidarla ilişkimiz. Risksiz bir yaşamın duvarları örülmeye başlamıştır. Duvar duvar, sokak sokak, şehir şehir, ülke ülke... büyürken, sınırlılıklarımız da büyür.

Jose Saramago'nun Körlük kitabı, insanın görerek yarattığı değerlerini, algılarını, yaşam biçimlerinin hepsini mercek altına tutuyor. Büyük iktidar -devlet- denetim altında tutmaya çalıştığı bu yaşam biçimi karşısında, onu yok etme çabası yersiz kalır ve sonunda karşıtı körlüğe, yani iktidarsızlığa dönüşür. Ve bu doldurulamayan boşluk karşısında, gözleri tek gören kişi olan doktorun karısı, körler ülkesinin kralı olabilecekken, ne bunu yapmaya kendini güçlü hissetmiştir ne de iktidar olmanın risklerini göze alabilmiştir. Bu avantajlı durumu karşısında, eski yaşamını devam ettirmeye ve hayatta kalmaya çalışmıştır. Bir yönüyle dezavantajdır bu kendisi için. Farklı olanın yok edilme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Eşini körlük durumuyla baş başa bırakmadan onunla birlikte

akıl hastanesine kapatılmayı göze alması, iyi olarak sürülen yaşamın hazzını duyumsamasına yetmiştir. Ağlayarak, sızlayarak, göğüs gererek.

İnsan aslında kendi yarattığı bilgiyle körleşiyor. Her şeye bir pencereden bakmak körlük değil midir? İyilik tüm bu vahşetin üstesinden gelmek için yeterli değildir. Yeni yaşamda hayatta kalma dışında başka hiçbir kural yoktur, yeni yaşam biçiminde. Eski yaşam biçimiyle edinilen kurallar, cadde-sokak isimleri ancak görebilince bir anlam kazanıyor. Şehirdeki tüm evler daha önce birileri işgal etmemişse herkesindir. İyi kalabilmek için öldürmek gerekiyor, öldürmek için nefret etmek. Ve hayatta kalabilmek için örgütlenmenin kaçınılmazlığı. Ellerini birbirlerin omzuna atarak ilerleyen körler topluluğu bir arkadaşın hayatta kalabilmesiyle hayatta kalabilir ancak. Yaşamın bir diğerinin yaşamıyla bağlıdır. İyilik zayıf insanların seçmek zorunda olduğu bir eylemdir. Doktorun karısının en önemli silahı gözleri iken, bunu daha önceki yaşamından öğrendiği çaresizliklerden (başka körlüklerden) dolayı, bu üstünlüğü kullanamıyor. Kabullenerek katlanarak atlamaya çalıştığı kötü muamelelere katlanıyor. Başka bir insanı öldürme gücünü nefretle birlikte geliştirdiği iktidar ile gerçekleştirebiliyor. Ama çevresinde iktidar yaratmadığı sürece bu avantajlı durum dezavantaj olarak karşısına çıkıyor. Başkalarının gözleri olmak istemiyor. Oysa hepimiz bir başkasının gözleri değil miyiz? Peki bizim yerimize karar verenler ya da karar vermiş olanlar. Mesela peygamberler bir yönüyle yarattıkları ahlak kurallarıyla birlikte günah yaratmamışlar mıdır?

Sanat eserleri, romanlar, filmler, evler, sokaklar, caddeler, şehirler... başkalarının yarattığı simülasyonlar değil midir? Platon'un idealar dünyasında,

“

Doktorun karısının en önemli silahı gözleri iken, bunu daha önceki yaşamından öğrendiği çaresizliklerden (başka körlüklerden) dolayı, bu üstünlüğü kullanamıyor. Kabullenerek katlanarak atlamaya çalıştığı kötü muamelelere katlanıyor. Başka bir insanı öldürme gücünü nefretle birlikte geliştirdiği iktidar ile gerçekleştirebiliyor. Ama çevresinde iktidar yaratmadığı sürece bu avantajlı durum dezavantaj olarak karşısına çıkıyor. Başkalarının gözleri olmak istemiyor.

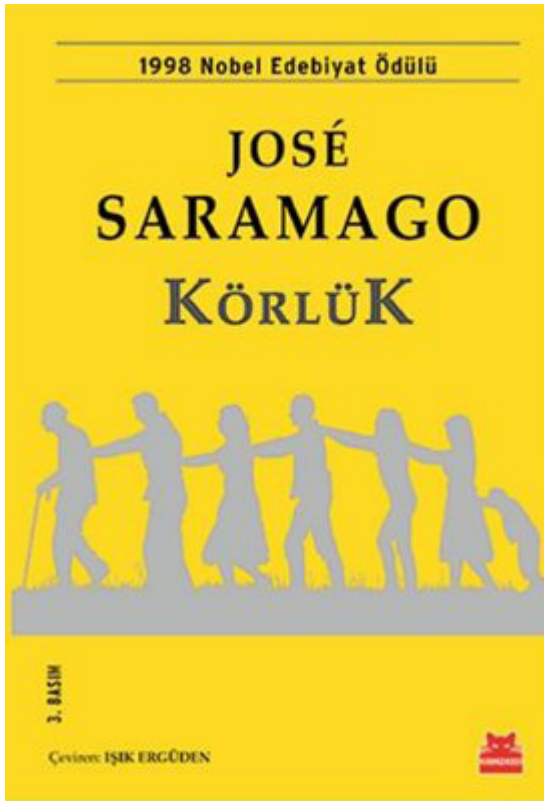
mağara duvarına yansıyan gördüğümüz gölgeler midir, bize anlatılan şu dünya?

Beyaz körlükle yani her şeyin bir perdeyle örtüldüğü yeni yaşamla, her şey kaotik bir evreye girer ve yeni bir dizayn için fırsat oluşur. Aydınlanma dediğimiz şey bu mudur? Göremediğimiz anlamlandıramadığımız her şey karanlıkla ifade ediliyorsa, fazla gördüklerimizden midir bu beyaz körlük? İnsanların içinde var olan kötülükleri görmemizi sağlayan bu yeni yaşam, beyazla ifade edilmesi ayrı bir alegoridir. Jose Saramago bu kitabıyla, onur, açlık, ahlak, ölüm, yaşam, iyilik, kötülük gibi kavramları yeniden sorgulamamızı sağlar.

Gören gözlerle yaratılan dünyada elbette göremeyen insanlar zorlanacaktır. Tıpkı erkeklerin yarattığı dünyaya kadınların adapte olmaya çalışması gibi. Kadınlar üzerinde kurulmaya çalışan iktidar ancak onu düşürerek gerçekleşebilir. Kadın karşısında güçlü olmayan erkek, yarattığı dünya içinde kadına iktidar alanlarını kapatarak, üstünlük kurmaya ve yönetmeye çalışmaktadır. Saramago'nun körlük dünyasında kadınlar aynı koşullar altında özgür seçimlerini yapabilmektedirler.

Kitabı bitirdikten sonra aklımın duvarlarında bir cümle olmaya çalışan kelimeler; Doğa karşısındaki acizyetimizi, başka bir varlığın acizliği ile yok etme... başkasının acısını görerek kendi acımızı görmemek... güç ile güvende kalmak... korkularımızdan güç ile kaçma telaşı... başkaların gözleri aynalarımız...

Gördüklerimizi seçebiliriz. Peki ya duyduklarımızı?

Körlük, Jose Saramago, Çevirmen: Işık Ergüden, 336 syf., Kırmızı Kedi Yayınları, 2017.

Maruzatlar ve kentlerin sokakları

Nurhan Suerdem'in ilk öykü kitabı Maruzatım Var İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Öykülerin hepsinde karakterler, onların görünür dertleri, buldukları konumlar farklılık gösterirken, insan olma trajedileri aynı kalıyor. Yalnızlıkları, sessizlikleri, maruz kaldıkları acı anları sürekli geride bırakarak devam etme çabaları ve ekseriyetle devam edememeleri...

Buse Özlem Bay

Yaşamın Ucuna Yolculuk'ta *"Bir kentin sokaklarında yürüyebilmek... Kentlerin sokaklarında yürümek yaşamın en güzel armağanlarından biri"* der Tezer Özlü. Çoğu zaman edebiyat da aynı şeyi düşünür. Kimi zaman, Joyce'un da yaptığı gibi, en gerçek anlamıyla kentin sokakları arasında takip edilir hikâyeler. Kimi zamansa her öykü bir sokak başı, bir arka bahçe ya da bir apartman önü olur ve bir araya gelince kendi kentlerini kurarlar. Nurhan Suerdem de 'yaşamın en güzel armağanlarından biri'ni veriyor okuyucuya, orada yaşayanların hikâyelerini dinlerken o kentin sokaklarını dolaşma ve bilhassa o sokakları yaratma hakkını...

Nurhan Suerdem'in ilk öykü kitabı Maruzatım Var İletişim Yayınları tarafından yayımlandı. Öykülerin hepsinde karakterler, onların görünür dertleri, buldukları konular farklılık gösterirken, insan olma trajedileri aynı kalıyor. Yalnızlıkları, sessizlikleri, maruz kaldıkları acı anları sürekli geride bırakarak devam etme çabaları ve ekseriyetle devam edememeleri...

Kitabın ilk öyküsü "Sabah Sesi", kendi sesini unutmuş, "Onlar için yaşam ses çıkarmak demek" diyerek özetlediği ailesiyleken söyleyeceklerini hep parantez içlerinde saklamak zorunda kalmış, bir muhasebeci olarak en azından sayıların dilinde kendine bir alan yaratmaya çalışan Meral'in hikâyesi. Mütemadiyen varlığı görmezden gelen ama bir şekilde müdahale edilen yaşamında Meral'in sesi hep bir sabah sesi mahmurluğunda. Konuşmaya alışık olmayan, bir kere kırılrsa kendi gücünü bulacak o ses yine ailesi tarafından hep eleştiriliyor, anlaşılmıyor. Yeni tanıştığı İbrahim'le ise ortak noktaları bu ses oluyor, Meral ilk defa eleştirilmiyor, başkalarının seslerinden önce kendi sesini duymaya başlıyor ve birinin konuşmasını beklemek yerine kendi sesini seçiyor.

“

Mütemadiyen varlığı görmezden gelinen ama bir şekilde müdahale edilen yaşamında Meral'in sesi hep bir sabah sesi mahmurluğunda. Konuşmaya alışık olmayan, bir kere kırılrsa kendi gücünü bulacak o ses yine ailesi tarafından hep eleştiriliyor, anlaşılmıyor. Yeni tanıştığı İbrahim'le ise ortak noktaları bu ses oluyor, Meral ilk defa eleştirilmiyor, başkalarının seslerinden önce kendi sesini duymaya başlıyor ve birinin konuşmasını beklemek yerine kendi sesini seçiyor.

SESİNİ DUYURMAYA ÇALIŞAN KARAKTERLER

Sesini duyurmaya çalışan diğer bir karakter ise “Asliye Hukuk Hâkimliği’ne” öyküsünün İffet’i oluyor. İffet ismini sevmiyor, onun değiştirilmesini talep ediyor. Toplumsal cinsiyet rollerine sıkışıp kalmış isminin hükmünden kaçıp sonsuz gökyüzünün, özgürlüğün simgesi olmuş Mavi ismine koşmak istiyor. Onun bu hikâyesi, toplum tarafından bastırılmaya çalışılan her bireyin hikâyesi oluyor. Babaannesinin kız kardeşinin ismini kendine miras alan İffet, aynı zamanda geçmişin toplumsal normlarını da miras almak zorunda bırakılıyor. Çoktan ölmüş bir neslin kurallarının, her gün fark ettirilmeden yapılan baskılarla ve kelimelere ithaf edilen anlamlarla nasıl yeni nesillerin hayatını tahakküm altında bıraktığının bir resmi oluyor adeta: “Kime çekmiş acaba?”larla sorgulanan, bu ailenin genlerinde gizli kalmış, bende hortladığına inanılan asi ruhumla hep itiraz ettim, ağladım, tepindim. Kimi zaman paparayı yedim oturdum, kimi zaman az da olsa istediğime ulaştım, kimi zaman onlara boyun eğmiş gibi görünüp kendi bildiğimi yaptım.” Mavi, kendi adını, kendi benliğini talep ederken, onun silinmek istenmesine göz yumuyor.

Öykülerin sokaklarında dolaşırken, evinin önünden hiç ayrılmayan Oturan Mavi Bulut’la da tanışıyoruz. Oğlunu bekliyor o. “Oturan Mavi Bulut’un Eksik Listesi” öyküsünün anlatıcısı çocuk kahraman, oyun arkadaşlarından biri olan yaşlı kadın karaktere bu Kızılderili ismini yakıştırıyor. Bir bulut olmasına rağmen oturması, herkese inat oğlunun dönüşünü beklemesi onu bir Kızılderili yapıyor. Tıpkı tüm vahşiliği, özgür ruhu ve yaratıcılığı toplum tarafından henüz öldürülmemiş olan çocuk karakterin kendisinin de bir Kızılderili oluşu gibi. Doğanın öz ruhu ve bu yaşamın asıl yerlileri olmalarına rağmen anlaşılamazlar, ötekileştirilirler yetişkinler tarafından. Çocuk annesine Kovboy, babasına da Şerif der. Onların hâkimiyeti altında vereceği savaşların, kaybedeceği özgürlüğünün farkında gibi-

Öykülerin sokaklarında dolaşırken, evinin önünden hiç ayrılmayan Oturan Mavi Bulut’la da tanışıyoruz. Oğlunu bekliyor o. “Oturan Mavi Bulut’un Eksik Listesi” öyküsünün anlatıcısı çocuk kahraman, oyun arkadaşlarından biri olan yaşlı kadın karaktere bu Kızılderili ismini yakıştırıyor. Bir bulut olmasına rağmen oturması, herkese inat oğlunun dönüşünü beklemesi onu bir Kızılderili yapıyor.

dir. Böylece eksik listesine bir oğulun yanına, bir çocuğun ölen doğallığı da eklenir. Suerdem'in bir diğer öyküsü "Yetişkin Oyunları"nda da bahsettiği gibi "adam asmaca" bu ülkenin çocuklarının çokça oynadığı, çoğu zaman da üzerlerinde oynanan bir oyundur. "On sekiz yaşından küçükleri kendi oyunlarına dahil etmek isteyenler" çok olur.

"Tenes'in Baltası", "Eşik", "Aziz Bey" ve "Bir Sokak" öykülerini ise geride bırakılanların ve yalnızlığın anlatısı olarak düşünmek mümkün... Annesi gittikten sonra hep on yaşında kalan Haluk, Tenes gibi baltasıyla tüm bağları koparmak ister. Bir kadın, geride kalan gençliğine ve yargılayan bakışların arasından kırmızı kaplı kitapların yataklardan hiç ayrılmayacağı aşklara bakar. "Aziz Bey" zamanı durdurur; her şeyin aynı kaldığı bir evle, bir şehrin eskisi gibi olmasını isteyen bir adamla, onun eskimeyen tavlasıyla ve ölen karısını zihninde yaşatma çabasıyla. Kimi ise zihinlerdeki yaşamı yeterli bulmaz, cansız mankenlerin can bulmasını ister.

Maruzatım Var, Nurhan Suerdem, 108 syf., İletişim Yayınları, 2019.

Yazarın bu hayatlar üzerindeki hâkimiyetinin en belirgin anlarına "Talih Kuşu"nda ve "Koş Sevil Koş!"ta rastlanıyor. İlk öykü, başı ağrıyan karakterin bir hastanede randevu sırasını beklerken zihninden geçen sayıklamalarına odaklanırken, Suerdem hem gündelik hayatın hem de insan düşüncelerinin ayrıntılarını rahatlıkla verebiliyor. "Koş Sevil Koş!" ise evine hapsolmuş, kendine ayıracak tek bir dakikası bile olmayan, sabah güneşinden akşamın karanlığına kadar durdurarak bilmeden çalışan, aklında tonlarca bilgi tutarken yapmak istedikleri için küçücük bir boşluk bile bulamayan ve tüm bunlara rağmen yaptıklarının karşılığının ticari pazarda yeri olmayan, emeği her gün sömürülen bir ev hanımının tek bir gününü anlatıyor. Hiçbir zaman adil şartlara sahip olmamış iş hayatını bile mumla aratıyor evde geçirilen günler. Sevil koşmaya devam ederken evlerde ve sokaklarda yaşam akışını sürdürüyor, Nurhan Suerdem ise maruzatlarını böylece noktalyor.

ETKİNLİK

GRUP ABDAL

03 Ocak 2020
 Saat: 19:30
 Hayal Kahvesi,
 Giresun

**WINTERREISE
LIED AKŞAMI**

04 Ocak 2020
 Saat: 20:00
 Kadıköy Belediyesi
 Yeldeğirmeni Sanat,
 İstanbul

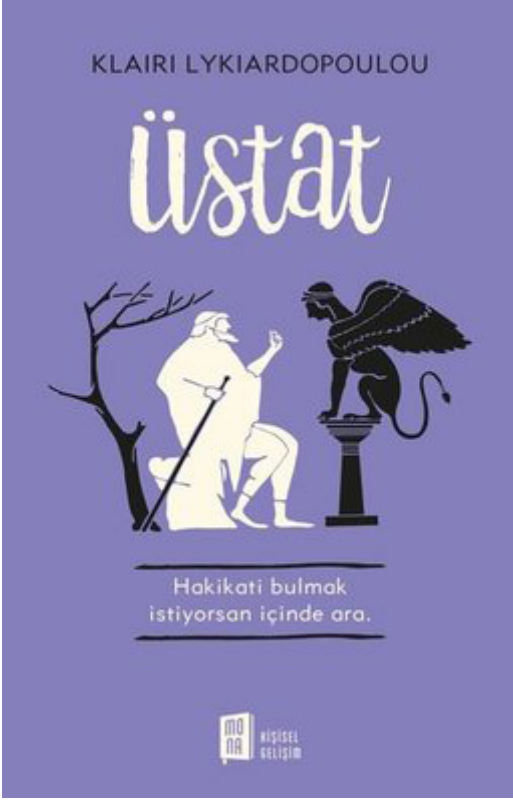
**HAYAL
SATICISI**

05 Ocak 2020
 Saat: 18:00
 Kenter Tiyatrosu,
 İstanbul

REDD

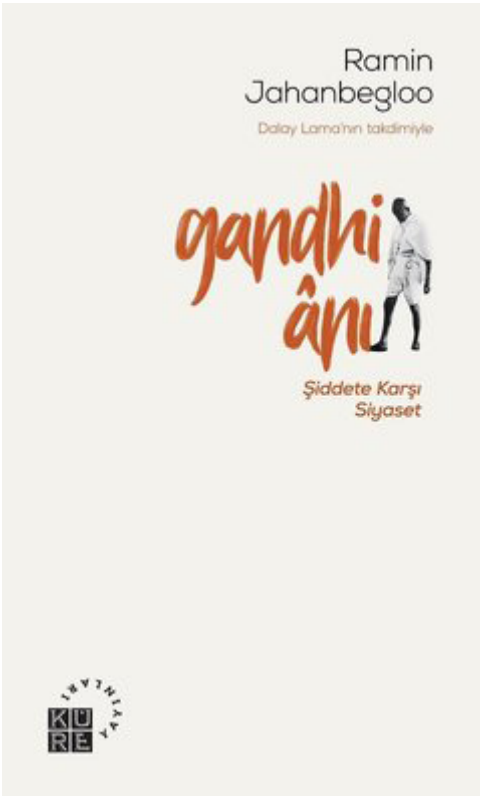
18 Ocak 2020
 Saat: 22:00
 The Wall Saloon &
 Performance,
 İstanbul

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Üstat

Yazar: **Klairi Lykiardopoulou**
Çevirmen: **Saniye Aldemir**
Yayınevi: **Mona**
Sayfa Sayısı : 274

Gandhi Anı-Şiddete Karşı Siyaset

Yazar: **Ramin Jahanbegloo**
Çevirmen: **Zeynel Abidin Kılınç**
Yayınevi: **Küre Yayınları**
Sayfa Sayısı: 142

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Darağacında Alevî Ozanları- Tarihte İslam Önderleri

Yazar: İlhan İlhan

Yayınevi: Cevahir Yayınları

Sayfa Sayısı : 440

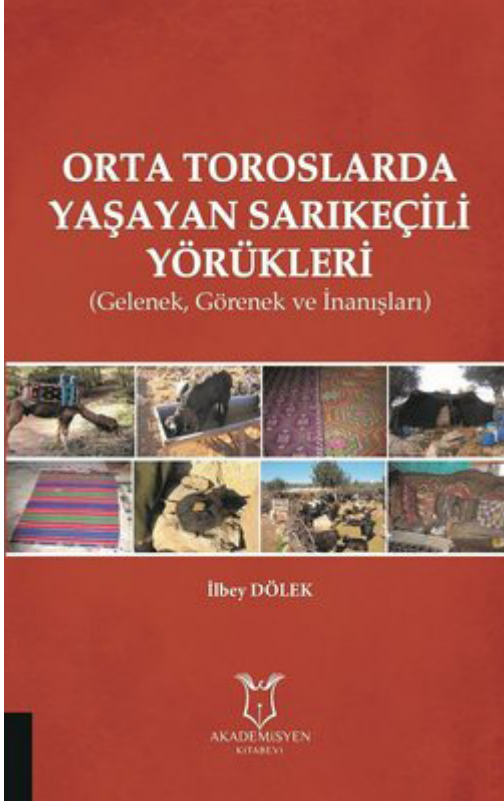
Bana Anne Deme

Yazar: Sacide Kuru

Yayınevi: Herdem Kitap

Sayfa Sayısı: 212

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Orta Toroslarda Yaşayan Sarıkeçili Yörükleri- Gelenek, Görenek ve İnanışlar

Yazar: İlber Dölek
Yayınevi: Akademisyen Kitabevi
Sayfa Sayısı : 209

Benim Hikayem

Yazar: Famil Hasanov
Yayınevi: Tilki Kitap
Sayfa Sayısı: 130

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Turuncu Boşluk

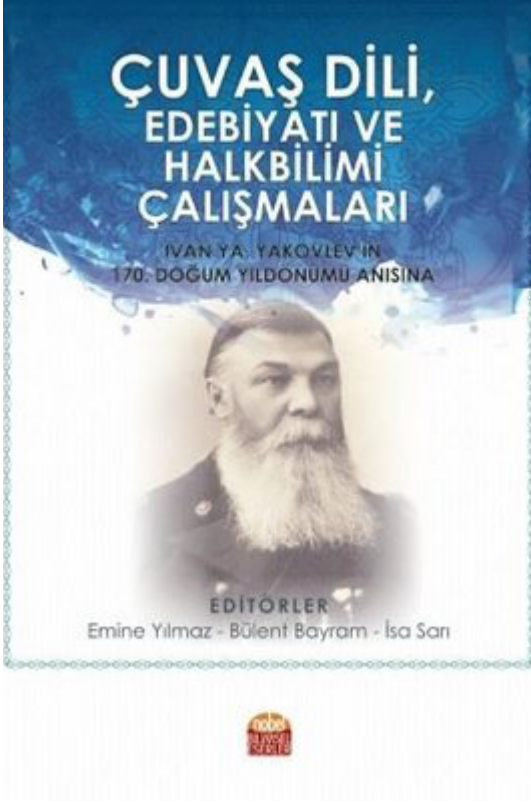
Yazar: **Gül Tanrıverdi**
Yayınevi: **Okur Kitaplığı**
Sayfa Sayısı : **112**

Bir Çiçeğin Gölgesi

Yazar: **Ye Zhaoyan**
Çevirmen: **Lale Fatoş Tunçman**
Yayınevi: **İpekyolu Kültür ve Edebiyat**
Sayfa Sayısı: **245**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

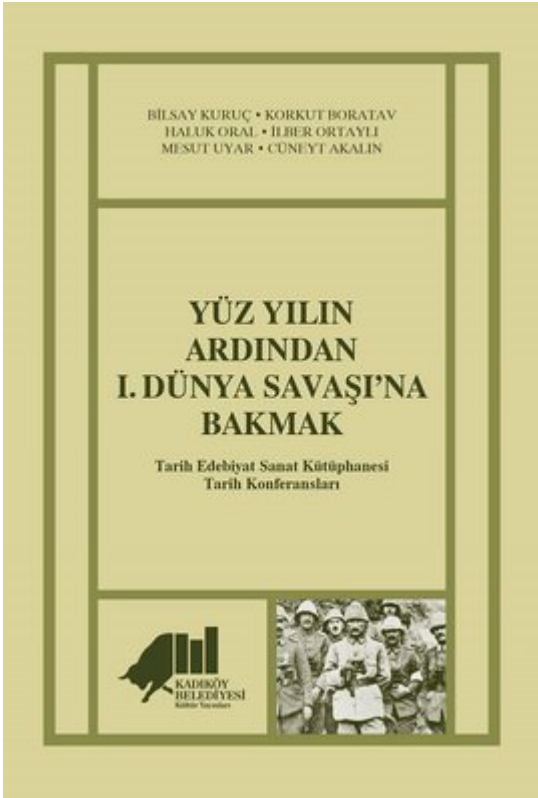

Çuvaş Dili, Edebiyatı ve Halkbilimi Çalışmaları

Yazar: Kolektif

Yayınevi: Nobel Bilimsel Eserler

Sayfa Sayısı : 234

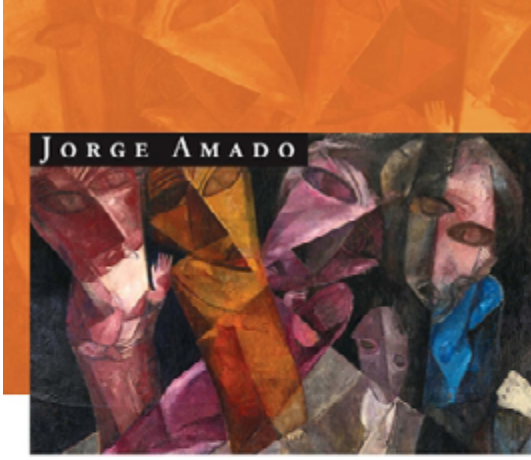
Yüz Yılın Ardından 1. Dünya Savaşına Bakmak

Yazar: Kolektif

Yayınevi: Kadıköy Belediyesi

Sayfa Sayısı: 136

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Dona Flor ve İki Kocas

ÇEVİRİ VE ÖNSÖZ
MUHİTTİN KARKIN

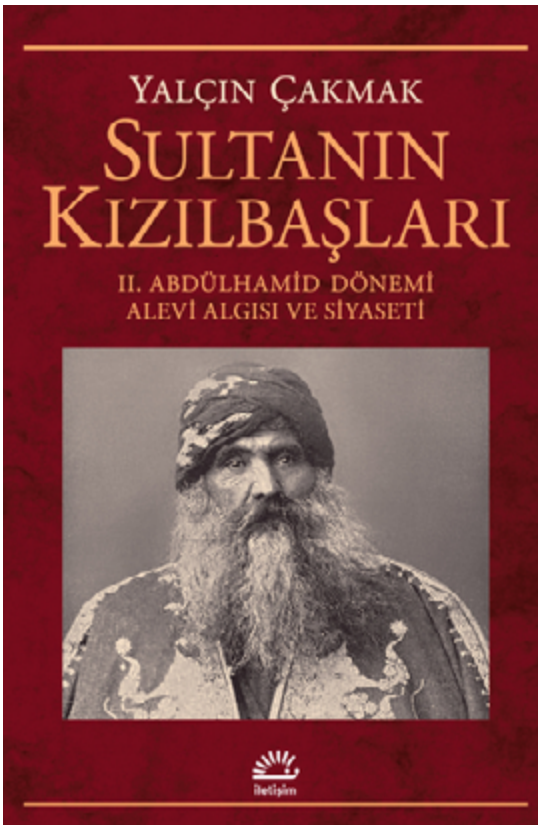

Dona Flor ve İki Kocası

Yazar: **Jorge Amado**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Sayfa Sayısı : **539**

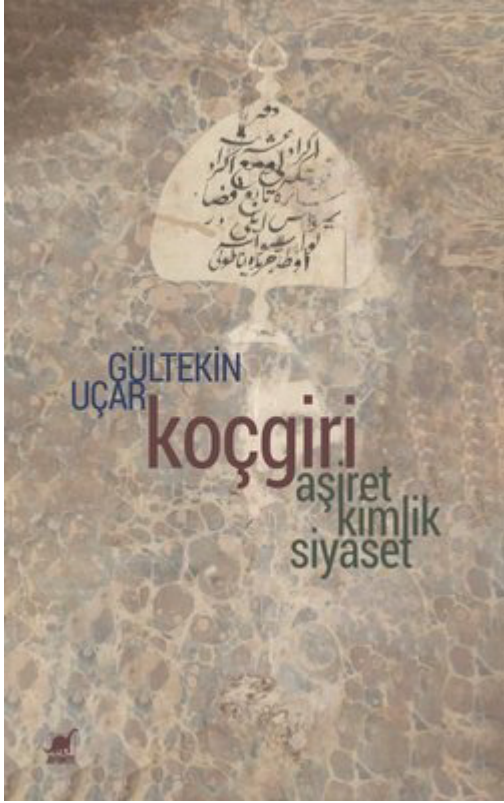
Sultanın Kızılbaşları

Yazar: **Yalçın Çakmak**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

Sayfa Sayısı: **472**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Koçgiri-Aşiret Kimlik Siyaset

Yazar: **Gültekin Uçar**

Yayınevi: **Ayrıntı Yayınları**

Sayfa Sayısı : **224**

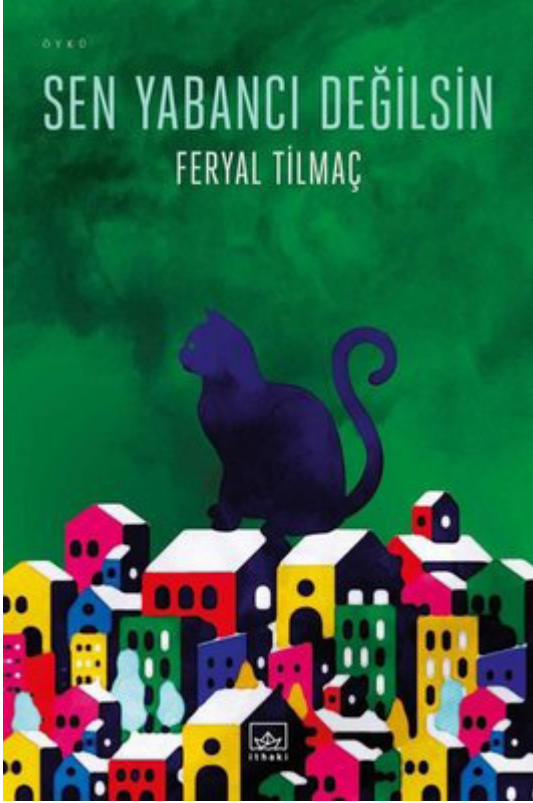
Görünmezlik Pelerini

Yazar: **Ge Fei**

Yayınevi: **Kırmızı Kedi**

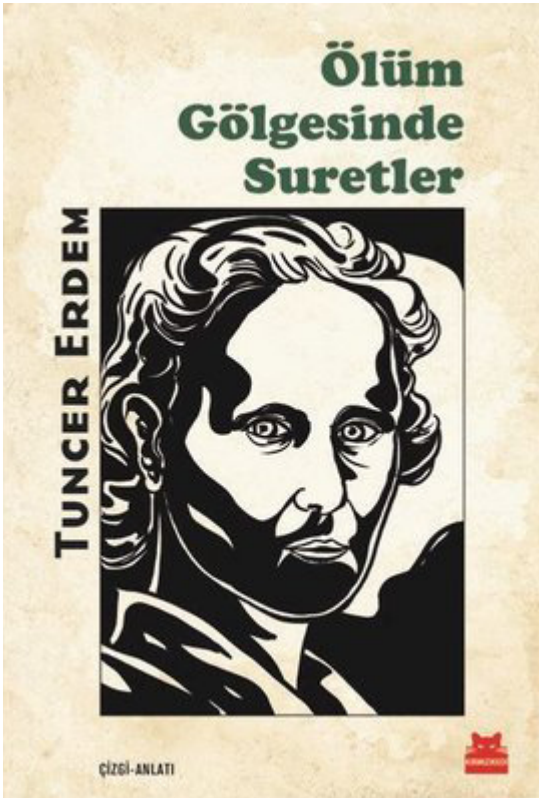
Sayfa Sayısı: **176**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Sen Yabancı Değilsin

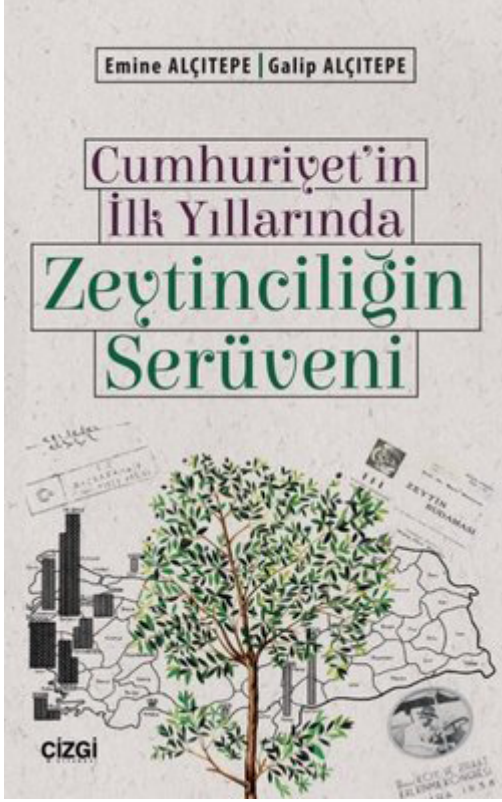
Yazar: Feryal Tilmaç
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 136

Ölüm Gölgesinde Suretler

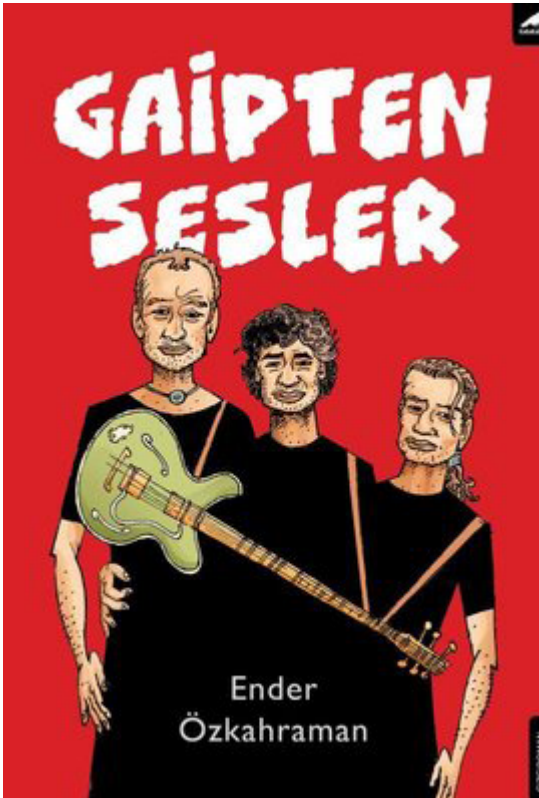
Yazar: Tuncer Erdem
Yayınevi: Kırmızı Kedi
Sayfa Sayısı: 112

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Zeytinciliğin Serüveni

Yazar: **Emine Alçitepe**
Yayınevi: **Çizgi Kitabevi**
Sayfa Sayısı : **104**

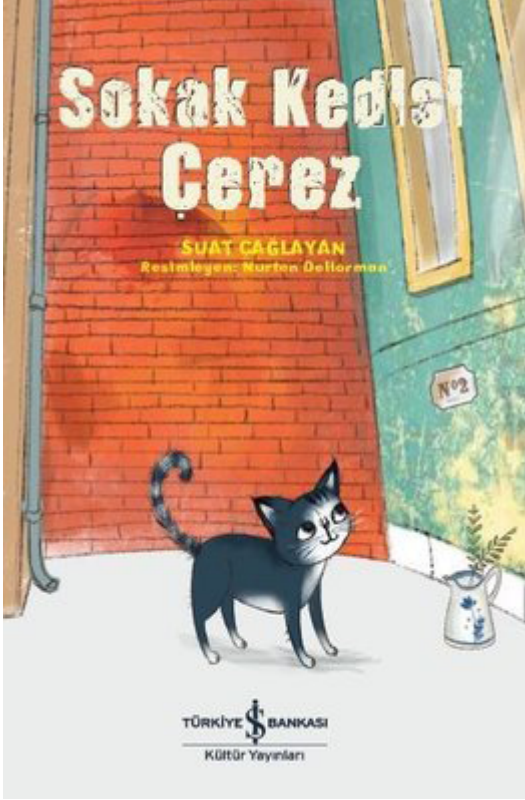

Gaipten Sesler

Yazar: **Ender Özkahraman**
Yayınevi: **Karakarga**
Sayfa Sayısı: **80**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

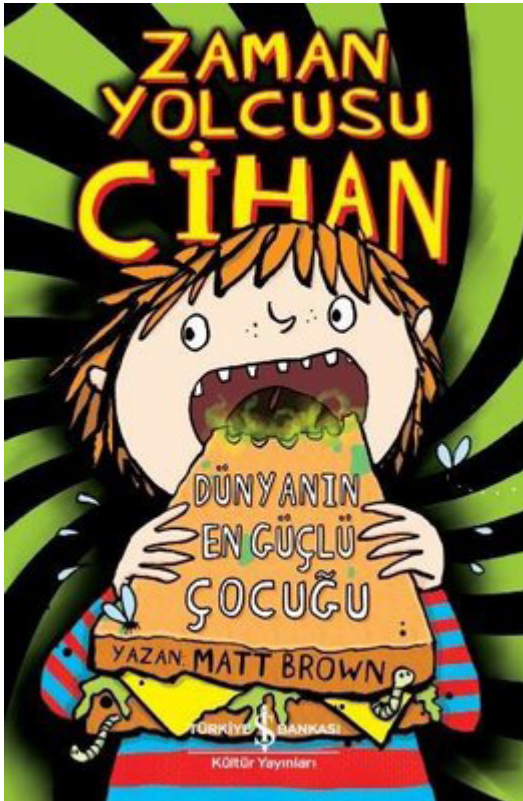

Sokak Kedisi Çerez

Yazar: Suat Çağlayan

Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları

Sayfa Sayısı : 104

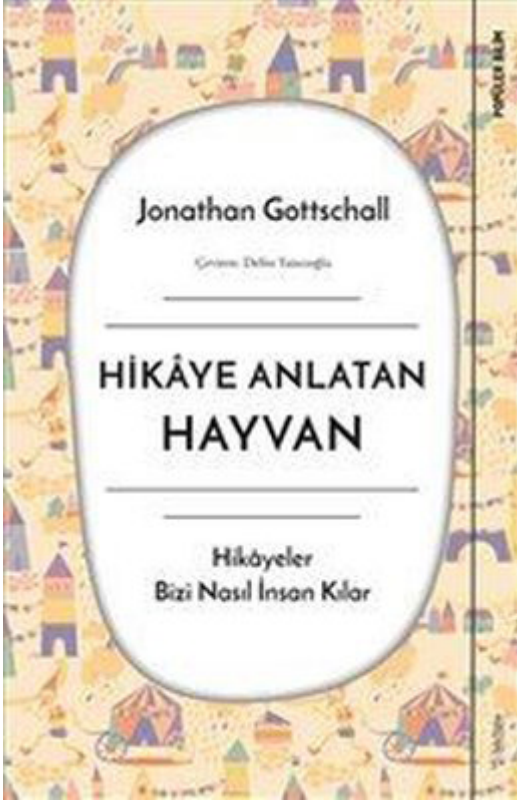
Zaman Yolcusu Cihan- Dünyanın En Güzel Çocuğu

Yazar: Matt Brown

Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları

Sayfa Sayısı: 320

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

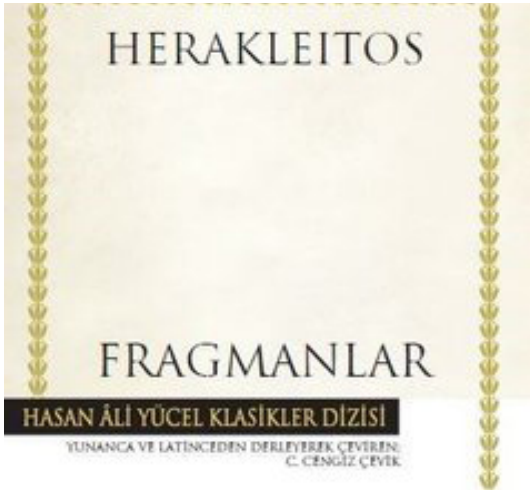

Hikaye Anlatan Hayvan

Yazar: Jonathan Gottschall

Yayınevi: Sola Unitas

Sayfa Sayısı : 256

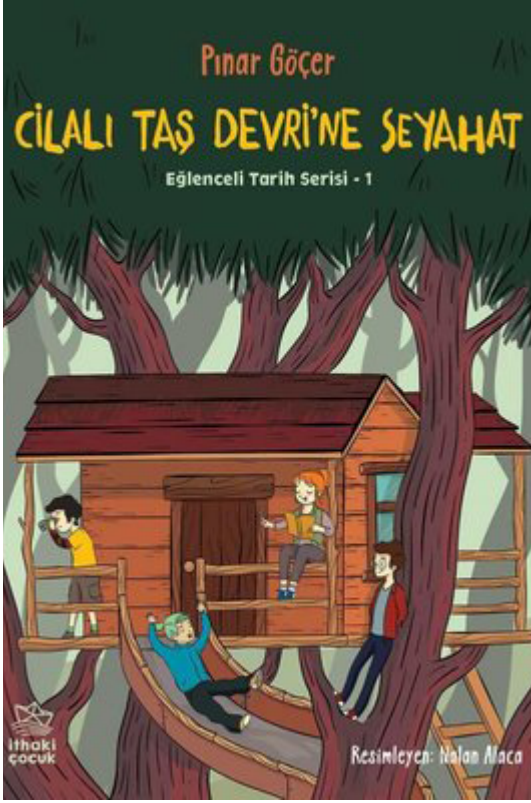
Fragmanlar

Yazar: Herakleitos

Yayınevi: İş Bankası Kültür Yayınları

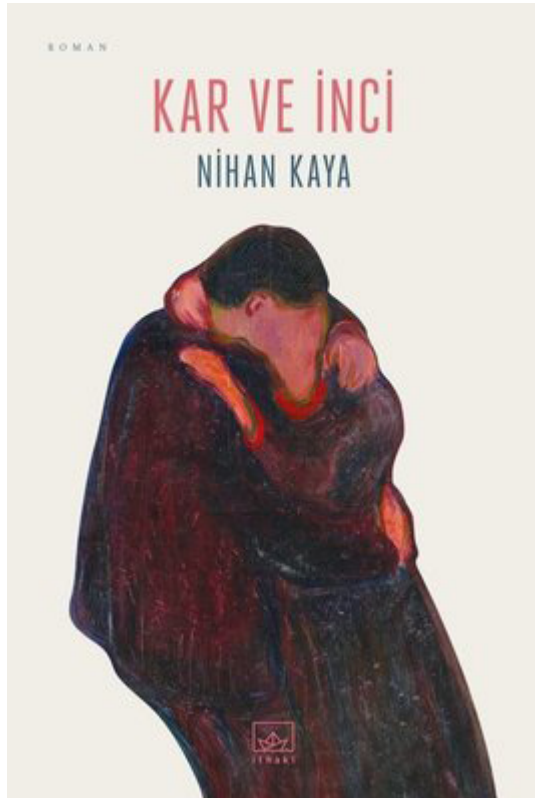
Sayfa Sayısı: 136

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Cilalı Taş Devri'ne Seyahat

Yazar: Pınar Göçer
Yayınevi: İthaki Çocuk
Sayfa Sayısı : 40

Kar ve İnci

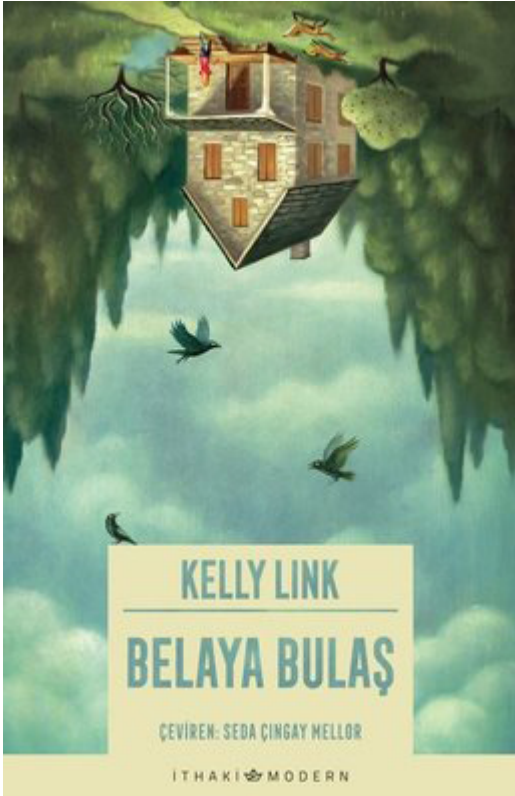
Yazar: Nihan Kaya
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 240

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Kararsız Zaman-Zamansız Ölüm

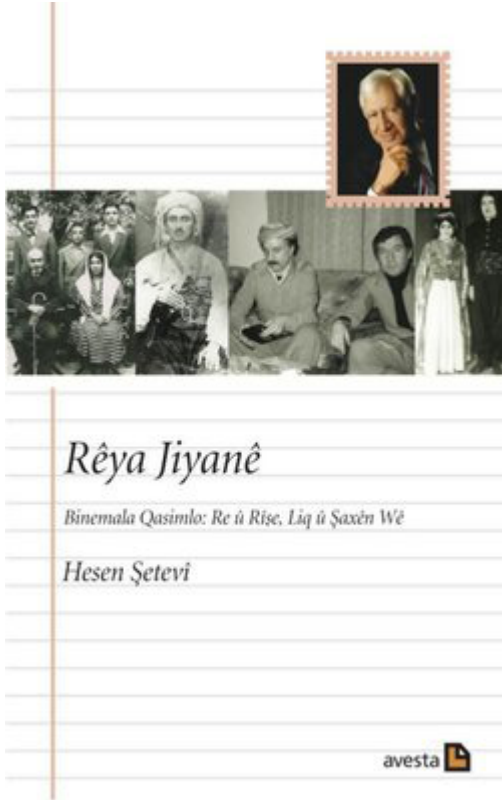
Yazar: Ahmet Kırkavak
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı : 120

Belaya Bulaş

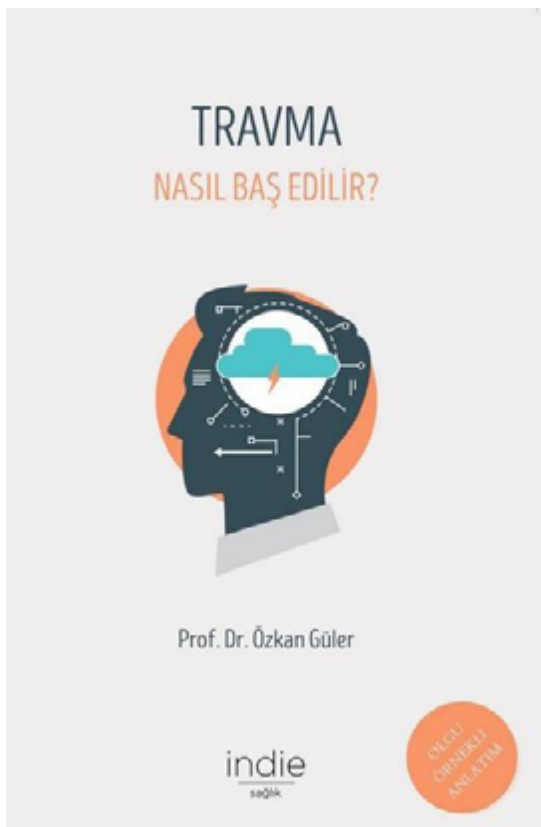
Yazar: Kelly Link
Yayınevi: İthaki Yayınları
Sayfa Sayısı: 304

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Reya Jiyane-Binemala Qasimlo Re u Rişe Lig u Saxen We

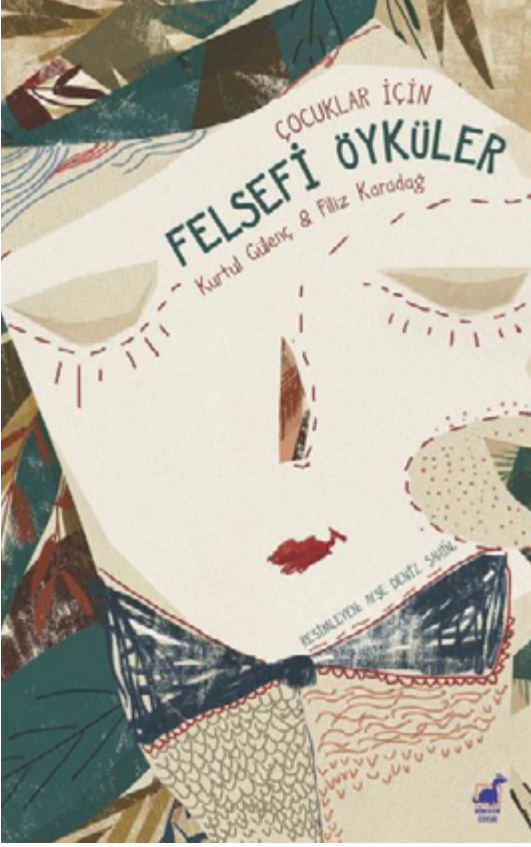
Yazar: **Hesên Şetevî**
Yayınevi: **Avesta Yayınları**
Sayfa Sayısı : **304**

Travma-Nasıl Baş Edilir?

Yazar: **Özkan Güler**
Yayınevi: **İndie**
Sayfa Sayısı: **184**

YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR YENİ ÇIKANLAR

Çocuklar için Felsefi Öyküler

Yazar: Filiz Karadağ, Kurtul Gülenç

Yayınevi: Dinozor Çocuk

Sayfa Sayısı : 128

Bırak Kirlensin

Yazar: Jack Gilbert, Rob Knight, Sandra Blakeslee

Yayınevi: Doğan Kitap

Sayfa Sayısı: 228

ÇOK SATAN KİTAPLAR**EDEBİYAT****1. Şeker Portakalı**

Jose Mauro De Vasconcelos, Can Yayınları

2. Simyacı

Paulo Coelho, Can Yayınları

3. Beyaz Zambaklar Ülkesinde

Grigory Petrov, Karbon Kitaplar

4. Aşkımız Eski Bir Roman

Ahmet Ümit, Yapı Kredi Yayınları

5. Bir İdam Mahkumunun Son Günü

Victor Hugo , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

6. 1984

George Orwell, Can Yayınları

7. Suç ve Ceza

Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

8. Cesur Yeni Dünya

Aldous Huxley, İthaki Yayınları

9. Hayvan Çiftliği

George Orwell, Can Yayınları

10. Sineklerin Tanrısı

William Golding, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

11. Gelirken Ekmek Al

Şermin Yaşar, Doğan Kitap

12. Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Stefan Zweig, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

13. İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali, Yapı Kredi Yayınları

14. Altıncı Koğuş

Anton Çehov, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

15. İnsan Neyle Yaşar

Lev N. Tolstoy, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇOK SATAN KİTAPLAR**EDEBİYAT DIŞI****1. Kara Kutu**

Soner Yalçın, Kırmızı Kedi

2. Bir Ömür Nasıl Yaşanır?**Hayatta Doğru Seçimler İçin Öneriler**

İlber Ortaylı, Kronik Kitap

3. Momo

Michael Ende, Pegasus Yayınları

4. İrade Terbiyesi

Jules Payot, Ediz Yayınevi

5. Tüfek, Mikrop ve Çelik

Jared Diamond, Pegasus Yayınları

6. Menzil - Bir Tarikatın İki Yüzü

Saygı Öztürk, Doğan Kitap

7. Atlas-Kıtalar, Denizler Ve Kùltürler Arası Yolculuk Rehberi Aleksandra Mizielińska-Daniel Mizieliński,
Domingo Yayınevi**8. İçimdeki Müzik**

Sharon M. Draper, Timaş Genç

9. Incognito-Beynin Gizli Hayatı

David Eagleman, Domingo Yayınevi

10.İnsanın Anlam Arayışı

Viktor Emil Frankl, Okyanus Yayınları

11. Hayvanlardan Tanrılara Sapiens

Yuval Noah Harari, Kolektif Kitap

12. Beyin-Senin Hikayen

David Eagleman, Domingo Yayınevi

13. Dervişin Teselli Koleksiyonu**Doğru'dan Batı'dan 99 Teselli**

Mecit Ömür Öztürk, Hayy Kitap

14. Gerçek Tıp-Yitik Şifanın İzinde

Aidin Sâlih, Yitik Şifa

15.Hayata Dön

Gülseren Budayıcıoğlu, Remzi Kitabevi

